

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
katedra českého jazyka

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Porovnání řečových dovedností dítěte předškolního věku s očekávanými
kompetencemi

Compared language skills of preschool age with the expected competencies

Bc. Marta Kryčová

Vedoucí práce: Mgr. Eliška Doležalová
Studijní program: Pedagogika
Studijní obor: Pedagogika předškolního věku

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Porovnání řečových dovedností dítěte předškolního věku s očekávanými kompetencemi vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Plzeň, 18. 4. 2017

.....

podpis

Ráda bych poděkovala mojí vedoucí práce Mgr. Elišce Doležalové za ochotu a cenné rady při psaní mé diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Světlaně Cozlové za možnost získání profesních zkušeností a za věcné připomínky k diplomové práci.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá porovnáním řečových dovedností dítěte předškolního věku s očekávanými kompetencemi.

Hlavním cílem je zjistit úroveň řečových dovedností dětí předškolního věku a porovnat ji s očekávanými kompetencemi. Dalším cílem je zjistit metody/aktivity, kterými pedagogové rozvíjejí řečové dovednosti dětí předškolního věku.

V teoretické části jsou na základě odborné literatury popsány metody rozvíjení řečových dovedností, podpora komunikační a jazykové kompetence v MŠ a faktory, které řečové dovednosti ovlivňují.

Na základě testování a ankety je zpracován návrh řešení pro zefektivnění práce pedagoga a zkvalitnění řečových dovedností dětí předškolního věku.

KLÍČOVÁ SLOVA

Řečové dovednosti, děti předškolního věku, metody, aktivity, mateřská škola

ABSTRACT

This dissertation deals with the language skills of the preschool children in comparison with the expected competences.

The main aim of this dissertation is to discover the level of the preschool children language skills and to compare them with the expected competences. The additional aim is to ascertain the activities used by the pedagogues to evolve the language skills of the preschool children.

The methods of the language skills development, the support of the communication and language skills in the nursery school and the factors influencing language skills are described on the base of the professional literature in the theoretic parts of this dissertation.

The proposal of the solution for the pedagogue's work efficiency improvement and preschool children language skills quality improvement is composed on the base of the testing and the survey.

KEYWORDS

Language skills, preschool children, methods, activities, nursery school

Obsah

1	Úvod	8
2	Komunikace a řeč	10
2.1	Definice řeči.....	10
2.2	Počátek vývoje dětské řeči.....	10
2.3	Vývoj dětské řeči	10
2.4	Optimální vývoj řeči	13
2.5	Jazykové roviny řeči	15
2.5.1	Foneticko-fonologická rovina.....	15
2.5.2	Lexikálně-sémantická rovina.....	15
2.5.3	Morfologicko-syntaktická rovina	17
2.5.4	Pragmatická rovina	17
3	Komunikace.....	19
3.1	Vymezení termínů jazyková kompetence a komunikativní kompetence	19
3.2	Vymezení pojmu komunikace	19
3.2.1	Komunikace dětí s vrstevníky	19
3.3	Faktory narušující komunikační schopnosti dítěte	20
3.3.1	Vliv rodinného prostředí.....	20
3.3.2	Vliv sociálního prostředí	21
3.3.3	Poruchy ovlivňující vývoj dětské řeči	22
4	Komunikace v předškolním vzdělávání z pohledu kurikulárních dokumentů	28
4.1	Národní program pro vzdělávání	28
4.2	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání	28
4.2.1	Rámcové cíle	28
4.2.2	Vzdělávací oblasti.....	30

4.2.3	Osvojení komunikativní kompetence	31
5	Rozvoj komunikačních schopností v MŠ	32
5.1	Profesní kompetence předškolního pedagoga.....	32
5.2	Metody rozvíjení komunikačních schopností	32
5.3	Podpora komunikační a jazykové kompetence v MŠ.....	35
5.3.1	Sluchové vnímání a fonemická diferenciacce	35
5.3.2	Rozvoj slovní zásoby.....	39
5.3.3	Kultura mluveného projevu a vyjadřovací pohotovost.....	41
5.3.4	Zrakové vnímání.....	42
5.3.5	Dechová a fonační cvičení.....	43
5.3.6	Rozvoj motoriky mluvních orgánů.....	46
5.3.7	Hrubá motorika.....	48
5.3.8	Jemná motorika a grafomotorika.....	49
5.4	Překážky v rozvoji v předškolním zařízení.....	50
6	Školní připravenost z oblasti komunikační kompetence	51
6.1	Očekávané výstupy z RVP PV	51
6.2	Očekávané výstupy RVP PV zpracované v literatuře.....	54
7	Praktická část.....	58
7.1	Cíl výzkumné části.....	58
7.2	Metody výzkumného šetření.....	58
7.2.1	Testování	58
7.2.2	Anketa.....	61
7.3	Charakteristika výzkumného souboru	61
7.4	Získaná data z výzkumu	63
7.4.1	Z testování	63

7.4.2	Z ankety	76
7.5	Interpretace zjištěných dat	79
7.6	Návrh způsobu podpory rozvoje komunikačních dovedností u dětí předškolního věku	85
8	Závěr.....	93
9	Seznam použitých informačních zdrojů	94
10	Seznam příloh.....	96
11	Seznam obrázků.....	96
12	Seznam tabulek.....	97

1 Úvod

Úspěšný přechod dítěte z mateřské školy do základní školy je pro osobnost dítěte velice důležitý.

Dítě musí být pro přechod nejen zralé, ale i připravené. Tomu napomáhá zejména mateřská škola. Ta má za úkol rozvíjet dětské schopnosti, dovednosti i vědomosti. Základní podmínkou úspěšného přechodu do první třídy je schopnost komunikovat. V současné době jsou však rozvinuta různá digitální média, děti jsou spíše pasivními konzumenty, sledují pohádky v televizi, hrají hry na tabletech a počítačích a na vlastní komunikaci a práci s knihou v rodinách často nezbyvá prostor. Vede to k ochuzení komunikativních dovedností, zhoršení výslovnosti, chudší slovní zásobě a celé řadě s tím souvisejících problémů, a proto je důležité, aby pedagogové rozvoji dětské řeči věnovali dostatečnou pozornost.

Mnoho předškolních pedagogů si to uvědomuje a snaží se nepříznivou situaci zmírnit. Ke zjištění, zda se jim to daří, jakými metodami postupují, a jestli dovednosti dětí, opouštějících mateřskou školu, odpovídají požadavkům, jsem zvolila téma diplomové práce: Porovnání řečových dovedností dítěte předškolního věku s očekávanými kompetencemi.

Hlavním cílem diplomové práce je porovnání řečových dovedností dětí předškolního věku s očekávanými kompetencemi. Dalším cílem je zjistit, které metody/aktivity užívají pedagogové k rozvoji řečových dovedností dětí.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. První čtyři kapitoly jsou teoretické a pátá prezentuje výsledek výzkumu.

První kapitola se zabývá vývojem dětské řeči a dětskou komunikací. Dále jsou zde popsány faktory, které narušují komunikační schopnosti.

Ve druhé kapitole je pohlíženo na dětskou komunikaci z oblasti kurikulárních dokumentů, podle kterých pracují mateřské školy.

Třetí kapitola je věnována rozvoji komunikace u dětí. Zde jsou popsány metody a aktivity, se kterými by měl pedagog cíleně pracovat a postupně je gradovat, aby děti na konci předškolního vzdělávání dosáhly očekávaných kompetencí. Také jsou zde popsány faktory, které v mateřské škole ovlivňují kvalitu rozvoje řečových dovedností.

Ve čtvrté kapitole jsou uvedeny schopnosti, dovednosti a vědomosti, se kterými by děti do základní školy měly nastoupit. Kapitola pojednává o gramatické struktuře jazyka, souvislém projevu, jazykovém citu, sluchovém vnímání, analýze slov a porozumění řeči jako takové.

Poslední kapitola je věnována výzkumné části. Prostřednictvím testování předškolních dětí v mateřských školách bude zjištěna úroveň řečových dovedností a následně porovnána s očekávanými kompetencemi. Dále budou zjištěny prostředky, metody, aktivity, jakými pedagogové rozvíjejí v mateřských školách dětskou řeč.

2 Komunikace a řeč

2.1 Definice řeči

Řeč je lidská schopnost, díky které mohou jedinci vyjadřovat své pocity, myšlenky i přání. Řeč není vrozená a její osvojování je podmíněno především činností obou mozkových hemisfér a orgánových mluvidel.

Lidskou řeč dělíme na vnitřní řeč, která je založena na pochopení a vyjadřování myšlenek pomocí slov, a zevní řeč, neboli mluva, která sděluje myšlenky pomocí mluvidel.

2.2 Počátek vývoje dětské řeči

Počátek dětské řeči byl dříve chápán jako období, kdy dítě začíná vyslovovat první slova, kterým je rozumět. Nicméně Průcha (2013) a Smolík (2014) se shodují v názoru, že počátek dětského vývoje nastává již v prenatálním období.

Výzkumy (Smolík 2014) ukazují, že děti, kterým se posledních šest měsíců před narozením čte, nebo vyprávějí příběhy, těmto příběhům dávají po narození přednost. Děti v prenatálním období vnímají řeč pomocí sluchového vnímání a sluchové paměti. Vnímají řeč natolik, že již čtyřdenní dítě dokáže díky melodii rozlišit řeč matky.

2.3 Vývoj dětské řeči

Období křiku

Podle Průchy (2013) v prvních dnech života dítěte dochází k nejzávažnějšímu mezníku, kdy se dítě setkává přímo s lidskou řečí a prvními doteky. To je počáteční jazykový input. „Tento input má určité své charakteristiky, které dítě vnímá, zpracovává a které se postupně odrážejí v preverbálním chování dítěte.“ (Průcha, 2013, s. 37)

Novorozenec se projevuje reflexním křikem. Postupně začíná komunikovat se světem prostřednictvím křiku, který mění podle aktuální potřeby, vzteklým nebo žalostným.

Po čtvrtém týdnu začíná dítě pomalu rozlišovat lidskou řeč od ostatních zvuků. Lidská řeč je nejčastějším zvukovým podnětem, který dítě slyší. V každém jazyce se dítě setkává se specifickým rejstříkem hlásek. V češtině existuje pět samohlásek dvacet pět souhlásek

a například v angličtině sedm samohlásek a dvacet dva souhlásek. Tyto hlásky musí dítě nejprve rozpoznat a až poté si je osvojuje.

Kolem šestého týdne se začíná měnit hlasový rozsah dítěte. Dítě mění rozsah i intenzitu hlasu. Podle Kutálkové (1996) je projev, kdy dítě má tvrdý hlasový začátek – projevem nelibosti a měkký hlasový začátek projevem spokojenosti.

Ve třech měsících začíná dítě objevovat možnost pohybu jazyka a rtů a začíná s nimi experimentovat. Tento jev se nazývá broukání a dítě obvykle brouká v přítomnosti rodičů.

Období žvatlání

Kolem šestého měsíce se u dítěte začíná broukání postupně měnit ve žvatlání. Dítě začíná napodobovat lidský hlas tím, že mění sílu hlasu, melodii a výšku. Občas také používá gestikulaci. Vydává tzv. zvučky, které mohou někdy připomínat slova, ale nejde o vědomou činnost, ale pouze experimentaci s mluvidly. Děti, nejčastěji říkají samohlásku A, protože se jim nejsnadněji vyslovuje. Dále dětský projev obsahuje hlásky: T, P, M, a občas z nich vytvořené tzv. retnice – ba-ba, ta-ta, ma-ma.

Období porozumění řeči

Počátek řeči se u dítěte rozvíjí kolem prvního roku života, kdy dítě používá určitá slova, pro určitý význam, například „pá“ při odchodu, „ham“ při jídle.

Vágnerová (2005) s Kutálkovou (1996) se shodují, že kolem devátého měsíce si začíná dítě spojovat různé situace a předměty se slovy. Rozvíjí se i artikulační schopnost, kdy se vyjadřování dětí čím dál tím více podobá lidské řeči. V tomto období se děti začínají učit rozumět prvním frázím nebo říkadlům. Mezi ty nejčastější fráze patří: „Ukaž, jak si veliký?“, „Kde je papu?“. Velkou roli zde hraje přístup dospělého. Důležitá je zejména melodie a intonace hlasu. Pokud rodič s dítětem mluví, rozvíjí ho nejen z oblasti řeči, ale i myšlení. Děti pochopí význam daleko více slov.

Kolem desátého měsíce se začíná dětské žvatlání projevovat podle fonetických vlastností daného jazykového prostředí. Vývoj vokalizace zahrnuje nejenom diferenciaci artikulace, ale odlišují se i jednotlivé fonémy. Dále se vzájemně rozvíjejí artikulační motorika a fonemická percepce.

První slova

Podle Kutáلكové (1996) je první slovo, které je vědomě vyslovené a dítě pochopilo i význam daného slova, obvykle krátké – jednoslabičné nebo dvojslabičné. Kutáلكová (1996) a Průcha (2013) se shodují, že první slova začíná dítě vyslovovat mezi prvním rokem až rokem a půl, avšak je to velice individuální. První slova jsou kombinací hlásek, které dítě používalo již v dřívějším období. Mezi první slova patří většinou pojmenování toho, co dítě zaujalo – ham, papá, auto apod. a slova zastupují u dítěte zpočátku celou větu.

Osvojování významu slov u dětí ovlivňuje řeč matek. Je to způsobeno tím, že matky některá slova vyslovují opakovaně, izolovaně nebo některá slova zdůrazňují. Dalším významným faktorem ovlivňujícím osvojování významu slov je pragmatický princip, kdy děti srovnávají řeč dospělých se svou a snaží se řeči dospělých přiblížit. To se projevuje tím, že se děti snaží opravit svoji vlastní výslovnost – například koncovky slov, členy, zájmena apod.

V této fázi začíná dítě používat i gesta. Právě gesty reagují na podněty, které je zaujaly. Často se stává, že dítě nejprve užije gesto a až poté použije dané slovo.

Postupně začíná používat slova, která označují konkrétní jev, a poté je začíná přenášet na jevy podobné. Klenková (2006), Bytešnicková (2012) i Průcha (2013) se shodují, že děti začínají mít potřebu komunikovat, a proto začínají používat podstatná jména, většinou jednotného čísla.

První věta

Ve dvou letech začíná dítě mluvit v jednoduchých větách, protože mu už nestačí používat pouhá slova. Pomocí věty vyslovuje nejčastěji aktuální přání například „mama ham“. Tyto věty mají většinou svérázný slovosled – „Botu nandat“ apod.

Na konci druhého roku je vidět velký pokrok v gramatické struktuře jazyka. Dítě začíná pozvolna i skloňovat a časovat.

Rozvoj řeči

Ve třech letech se začínají upevňovat hlásky a dítě již většinu vysloví správně. Obtížnější hlásky ještě často nahrazují jinými nebo podobnými hláskami. Nicméně by se už dítě mělo domluvit bez větších potíží.

Na určitém stupni řečového vývoje si děti začínají uvědomovat rod a pád, začínají používat nejprve pády čísla jednotného, poté poměrně brzy i pády čísla množného. Slovesa děti začínají používat kolem druhého až třetího roku, většinou v infinitivu. Přídavná jména se objevují v dětské řeči později. Děti musí nejprve umět pojmenovat věci a poté je mohou blíže charakterizovat přídavnými jmény. Stupňování je pro děti obtížnější, protože čeština má spoustu výjimek. Všechny slovní druhy by měly děti dokázat používat po čtvrtém roce.

Mezi třetím a čtvrtým rokem si chtějí děti udržet pozornost rodičů, a proto začínají klást zvědavé otázky. Typickým příkladem jsou otázky: „A proč?“. To může být někdy pro rodiče únavné, přesto by měli být schopni dítěti trpělivě odpovídat. Ve čtyřech letech by mělo dítě zvládnout gramatickou strukturu jazyka. Slovní zásobu by si mělo spontánně zvětšovat. V tomto období už dítě začíná mít zájem o různé básničky, říkanky, písničky. V pěti letech už by měla být dětská výslovnost správná a řeč se rozvíjet spíše o obsahové stránce. V případě, že i v pěti letech je výslovnost dítěte špatná, je nezbytné zahájit logopedickou péči. V šesti letech by dítě mělo mluvit souvisle a gramaticky správně.

2.4 Optimální vývoj řeči

Podle Bytešnickové (2012) ovlivňují vývoj řeči nejen faktory endogenní, ale i exogenní, proto se u dítěte zaměřujeme na celkový psychický stav. Ve třetím a ve čtvrtém roce dítěte můžeme zaznamenávat největší pokrok, ve vývoji gramatiky, slovní zásoby apod., nejdůležitější je však šestý rok života.

Podle Bytešnickové (2012) ovlivňují řeč tyto faktory:

Stav centrální nervové soustavy

Centrální nervová soustava je pro vývoj dětské řeči velice důležitá. Proto je nezbytné, aby nebyla narušena.

V centrální nervové soustavě jsou zpracovávány motorické funkce a senzorické informace, kterými je ovlivněn vývoj dětské řeči a komunikační proces.

Úroveň intelektových schopností

„Vývoj řeči i myšlení probíhají po dvou liniích, které se přibližně kolem druhého roku věku protnou a řeč se díky myšlení stává intelektuální a myšlení pomocí řeči verbální.“
(Bytešníková, 2012, s. 21)

Vývoj řeči je závislý na inteligenci daného jedince. V případě, že je inteligence snižena má jedinec potíže slovně řešit určité situace nebo problémy.

Úroveň motorických schopností

I motorické schopnosti úzce souvisejí s vývojem dětské řeči. Podle Bytešníkové (2012) poruchy motoriky velmi ovlivňují vývoj řeči. Dá se říci, že motorika je „hybným analyzátozem řeči“, neboť předpokladem pro správný vývoj dětské řeči je správná funkce řečových orgánů.

Úroveň sluchové percepce

Dalším důležitým faktorem, který ovlivňuje dětskou řeč, je sluch. Sluchová percepce se vyvíjí již v prenatálním období, přibližně kolem pátého měsíce. Novorozenec již od narození reaguje na sluchové podněty a od čtvrtého měsíce dokáže rozlišit lidský hlas. Pravá mozková hemisféra zpracovává neřečové zvuky (hudbu, hluk apod.) a levá mozková hemisféra zpracovává verbální podněty.

Dítě, které nemá možnost kontroly svého mluvního projevu, může mít potíže v oblasti melodie řeči.

Úroveň zrakové percepce

Společně se sluchem je zrak dalším důležitým faktorem pro vývoj dětské řeči. Právě zrak u novorozence povzbuzuje dítě k vokalizaci, která postupně přechází k broukání a žvatlání. Díky zraku dítě odezírá pohyby mluvidel a napodobuje mimiku a artikulaci.

V případě, že je u dítěte objevena zraková vada, je velice důležitá vhodná kompenzace.

Vrozená míra nadání pro řeč a jazyk

Rozvoj nadání je ovlivněn hlavně prostředím, ve kterém dítě vyrůstá. Rodiče by měli své děti rozvíjet různými řečovými podněty, samozřejmě záleží nejen na kvantitě, ale i na kvalitě řečových podnětů.

2.5 Jazykové roviny řeči

2.5.1 Foneticko-fonologická rovina

Obsahem roviny je zvuková stránka řeči, kde základními jednotkami jsou hlásky – fonémy.

Foneticko-fonologickou rovinu můžeme zkoumat již po sedmém týdnu života dítěte. Důležitý je přechod z tzv. pudového žvatlání na napodobující žvatlání, které se odehrává u dětí většinou od šestého do devátého měsíce.

Řada odborníků, zejména Bytešníková (2012) a Klenková (2006), se shoduje v tom, že nejdříve se u dětí utvrzuje samohláska – „a“, protože se nejlépe napodobuje. Další samohlásky trvají dětem většinou déle, protože jejich výslovnost je náročnější. Ze souhlásek se podle Bytešníkové (2012) nejprve upevňují závěrové hlásky, poté úžinové, z nichž jsou nejnáročnější sykavky. Po upevnění sykavek dochází k fixaci hlásek polozávěrových. Při vývoji řeči je důležité se zaměřit na pořadí fixace hlásek. Pokud děti do pěti let nemají správnou výslovnost některých hlásek, je to považováno ještě za fyziologické. Pokud ale děti ani po pátém roce nevyslovují všechny hlásky správně, měli by rodiče vyhledat odbornou pomoc, protože po sedmém roce je náprava velice náročná. Děti by měly umět vyslovit všechny hlásky před začátkem školní docházky.

Podle Bytešníkové (2012) osvojení foneticko-fonologické roviny trvá dlouho dobu a ovlivňuje to několik faktorů – zejména motorika řečových orgánů, fonemické diference a úroveň komunikačních dovedností. Tyto faktory nejčastěji ovlivňují intelektové schopnosti dítěte a prostředí, ve kterém děti vyrůstají.

V mateřské škole pedagogové rozvíjejí foneticko-fonologickou rovinu řeči různými dechovými cvičeními, deklamací říkadél, rozpočítávdél, rytmických básniček a v neposlední řadě i zpěvem, který je velice důležitý k osvojení správného dýchání a tvorbě hlasu. Děti se při zpěvu učí i správně vyslovovat.

2.5.2 Lexikálně-sémantická rovina

Tato rovina se zabývá aktivní a pasivní slovní zásobou. Podle Bytešníkové (2012) jde o propojení jazyka a myšlení. Rozvoj lexikálně-sémantické roviny probíhá celý život.

Kolem desátého měsíce dítěte se vyvíjí pasivní slovní zásoba. Tu dítě získává hlavně od lidí, které jsou přítomni kolem něj. Odborníci, zejména Bytešníková (2012) a Kutálková (1996) uvádějí, že k tomu, aby si dítě zapamatovalo nové slovo, musí ho slyšet nejméně dvakrát. Samozřejmě to není pravidlo, protože děti leckdy slyší slovo jednou a hned si ho zapamatují. Záleží hlavně na situaci a zvukovém doprovodu, protože zpočátku si děti lépe zapamatují slova zvukomalebná.

Bytešníková (2012) a Smolík (2014) se shodují, že aktivní slovní zásoba u dětí se začíná vyvíjet mezi prvním a druhým rokem života. Děti nejprve používají pojmy, které potřebují k uspokojení své potřeby nebo přání. Postupem času si dítě uvědomí, že každá z věcí, které nás obklopují má své jméno, a proto v této fázi používá nejčastěji otázku: „Co to je?“. V druhé fázi již děti vědí, že slova nemají jen expresivní a regulativní funkci, ale i znakovou funkci, a proto používají otázku: „A proč?“

Nové pojmy si podle Bytešníkové (2012) děti osvojí ve třech fázích. V první fázi děti danou věc zkoumají, popřípadě s ní manipulují. V druhé fázi si díky zkušenostem z minulosti zpřesňuje pojmy a dávají si je do souvislostí. Poté přichází třetí fáze, ve které děti dokáží o předmětu aktivně hovořit. K nárůstu slovní zásoby dochází kolem druhého roku, kdy dítě zná kolem 200 slov.

K velkému nárůstu slovní zásoby dochází kolem třetího roku. U dětí jsou samozřejmě patrné velké rozdíly ve slovní zásobě způsobené různými činiteli, například intelektem, vyspělostí centrální nervové soustavy a kvalitou stimulace okolí.

Ve třech letech dochází ještě k prudšímu rozšíření slovníku – 1 000 slov a kolem čtvrtého roku dítě aktivně používá kolem 1500 slov.

V mateřské škole se pedagogové zaměřují na objasňování významu slov. Pedagog vede děti k aktivnímu používání pojmů během denních činností. Předškolním dětem je nutné nabízet aktivity, při kterých používají synonyma a homonyma, slova nadřazená i podřazená apod.

Slovní zásoba dítěte na konci předškolního období má být kolem 2 500 – 3 000 slov.

„Dostatečná slovní zásoba je velice důležitá pro porozumění čtenému textu. Pokud dítě nemá problémy s dekodováním sledu písmen a jeho převedením na sledy hlásek a slabik, nebude mít problémy s hlasitým čtením, ale nemusí ještě čtenému textu rozumět. Významnou

překážkou porozumění přitom bude neznalost významů zapsaných slov.“ (Smolík, 2014, s. 43)

Podle Smolíka (2014) představuje nedostatečná slovní zásoba riziko ve vzdělávání, zejména pro vývoj čtení.

2.5.3 Morfologicko-syntaktická rovina

Tato rovina se zabývá řečí z hlediska gramatiky. Zaměřuje se hlavně na správnost tvarů slov, skladbu vět apod. Dětský projev je velice ovlivněn mluvním vzorem, který dítě napodobuje. Skladba vět se během vývoje gramaticky mění.

Dítě začíná přibližně kolem roku a půl až dvou let tvořit dvojslovné věty, a poté začíná užívat víceslovných vět. Dětská řeč by z gramatického hlediska měla být správná po čtvrtém roce.

Mateřské školy podporují morfologicko-syntaktickou rovinu tím, že zařazují vhodné didaktické hry a aktivity, při kterých děti vyprávějí příběh nebo sdělují své zážitky. Neméně důležitá je četba dětem před odpočíváním.

2.5.4 Pragmatická rovina

Tato rovina se zabývá komunikací, která je úzce spjatá se sociálními a psychologickými aspekty komunikace. Děti by měly vést dialog podle pravidel: dokázat vhodně odpovědět, udržet oční kontakt a umět naslouchat druhému.

Podle Bytešnickové (2012) pragmatickou rovinu ovlivňují tři oblasti:

Rozvoj komunikativní kompetence

Zpočátku děti používají pouze nonverbální signály – úsměvy, pohledy, které doplňují různými doprovodnými hlasovými projevy. Po devátém měsíci se již děti vyjadřují pomocí gest a postupně i slovně. Slovní komunikace u dětí začíná přibližně po osmnáctém měsíci. Dítě se snaží používat řeč k tomu, aby dosáhlo uspokojení některé ze svých potřeb.

Důležitým obdobím je věk kolem dvou až tří let, kdy si dítě začíná uvědomovat, že každý má nějakou komunikační roli. Postupem času dítě pozná, že komunikace je pro něj důležitá, protože prostřednictvím komunikace může něco žádat, získávat různé informace apod.

Děti nejprve komunikují pomocí jednoduchých vět. Postupně se jejich vyjadřovací schopnosti zlepšují.

Odpověď na komunikaci

Základem je, aby dítě pochopilo obsah sdělení a dokázalo na něj reagovat. Nejprve odpovídá pomocí mimiky a jednoduchých gest, později dokáže adekvátně reagovat na určité pokyny. Po třetím roce začíná odpovídat na otázky a dokáže vyprávět příběh.

Účast na interakci a konverzaci

Přibližně do devátého měsíce se buduje vztah mezi dítětem a osobou, která o něj pečuje. Dospělý nejprve dítě motivuje zvýšenou mimikou a gesty – úsměv, tleskání apod. Kolem devátého až osmnáctého měsíce začínají děti ukazovat na předměty, které je zaujaly. Poté začínají používat oslovení „mami, tati“ a čím dál tím více se učí reagovat na sdělení druhých. Tři až čtyřleté děti projevují větší zájem o komunikaci s ostatními. V tomto období už děti dokážou reagovat i na komunikaci jiných dětí.

Mateřská škola se snaží rozvíjet tuto rovinu tím, že vede děti k diskusi, například v ranních kruzích. Pedagogové děti učí pravidlům komunikace – udržet rozhovor, odpovídat na otázku, naslouchat ostatní, počkat až druhý domluví apod. Proto jsou zařazovány různé námětové hry – na obchod, u lékaře apod. Děti se také učí vyjadřovat svůj vlastní názor.

3 Komunikace

3.1 Vymezení termínů jazyková kompetence a komunikativní kompetence

Jazyková kompetence

Jazyková kompetence je podle Průchy (2013) soubor znalostí o určitém jazyce. Dítě si osvojuje určitá slova a jejich význam, učí používat správné vyjadřování a gramatiku.

Komunikativní kompetence

Komunikativní kompetence je soubor dovedností, které dítě získalo na základě jazykové kompetence a umí ji používat v komunikaci s ostatními.

3.2 Vymezení pojmu komunikace

Komunikace, neboli dorozumívání je založeno na lidské schopnosti užívat výrazové prostředky, které vytvářejí nebo udržují mezilidské vztahy. Komunikaci výrazně ovlivňuje osobnost jedince. Díky komunikaci si mohou dva jedinci navzájem sdělovat své názory, vyměňovat si informace nebo se navzájem ovlivňovat. Společnost by bez vzájemné komunikace nemohla fungovat nebo se rozvíjet.

Podle Klenkové (2006) komunikace je tvořena čtyřmi složkami, které se navzájem ovlivňují:

- komunikátor – člověk, který sděluje nové informace
- komunikant – člověk, který naslouchá komunikátorovi, popřípadě na něj reaguje
- komuniké – předmět komunikace
- komunikační kanál – cesta, která je nezbytná k předávání informací

3.2.1 Komunikace dětí s vrstevníky

Z výzkumu Slamové – Cazamové vyplývá, že již dvouleté děti spolu komunikují. Komunikace probíhá nejčastěji ve dvojicích, až později ve skupinkách. „Dialog je nejpřirozenější a nejzákladnější forma existence řeči. Proto je pro děti prospěšné, mohou-li se zúčastňovat komunikace s jinými dětmi v předškolních zařízeních a mít tak příležitost k rozvíjení dialogu v komunikaci s jinými dětmi.“ (Průcha, 2013, s. 127)

3.3 Faktory narušující komunikační schopnosti dítěte

Klenková (2006) s Bytešníkovou (2012) se shodují, že celkový zdravotní stav dítěte velice ovlivňuje vývoj řeči a pozdější komunikaci s okolím.

3.3.1 Vliv rodinného prostředí

Rodina je většinou odborníků považována za nejvýznamnější činitel ve vývoji řeči dítěte. Podle Bytešníkové (2012) má pro vývoj řeči zásadní význam stimulace, kterou dítěti poskytne matka nebo nejbližší okolí. Dále vztahy v rodině a celková rodinná atmosféra. Patří sem nejen vztahy mezi dítětem a rodiči, ale také vztahy se sourozenci a prarodiči.

Mezi aktuální problémy podle Průchy (2013), Kořátkové (2013) i Kutálkové (1996) patří:

Špatný mluvní vzor

Na důležitost svého mluvního projevu rodiče často zapomínají. Způsob komunikace s dětmi má velký vliv na komunikaci dětí. Řada rodičů si neuvědomuje, že jejich projev děti napodobují. Bohužel jen málo rodičů kvůli dětem upraví svojí špatnou výslovnost.

Úroveň vzdělání rodičů

Podle Průchy (2013) a Kořátkové (2013) se četnými pedagogickými výzkumy ukázalo, že rodiče se základním vzděláním nebo vyučením neposkytují dětem tak podnětné prostředí pro rozvoj řeči, jako rodiče s vysokoškolským nebo středoškolským vzděláním. Příčinou je menší rozhled v oblasti výchovy, méně vzdělání rodiče neposkytují dětem dostatek vhodných aktivit pro rozvoj řeči.

Odloučení dítěte od rodičů

Významnou roli zde hraje nejen samotné odloučení od rodičů, ale i rozvod nebo umístění dítěte do dětského domova. V každém případě je pro dítě ztráta jistoty stresující a mívá to také vliv na komunikaci.

Životní styl rodiny

Dětskou komunikaci velice ovlivňuje životní styl a výchovné metody užívané v rodině. Dnešní doba je velice uspěchaná a řada rodičů se dětem nevěnuje takovou pozornost, jak by měli. Děti jsou často odbyté větou: „Teď nemůžu, jdi si hrát.“

Také výchovné metody, které se opírají pouze o zákazy a příkazy nenechají děti přemýšlet a tím pádem tyto děti získávají spíše pasivní slovní zásobu.

Existují také rodiče, kteří vedou se svými dětmi pouze banální rozpravy. Slovní zásoba i projev jsou u těchto dětí sice vynikající, ale nerozvíjejí se vnímání a empatie, které hrají při komunikaci s ostatními lidmi svou roli. (Kutálková, 1996)

Masmédia

Se zaměstnaností rodičů úzce souvisí i zneužívání masmédií. Mnoho dětí tráví svůj volný čas sledováním televize nebo hraním digitálních her, které je sice zabaví, ale stimulů pro rozvoj komunikačních schopností mnoho neposkytují. Děti jsou k nim pouze odložené.

Samozřejmě záleží na přístupu rodičů k médiím a výchově. Rodič, který svému dítěti nabídne kvalitní program a po skončení pořadu si o něm s dítětem povídá, rozvíjí ho nejen v oblasti komunikace.

Vliv lokálního prostředí

Velmi důležitá je také lokalita, ve které děti žijí. Děti, které žijí na vesnici, mají rozvinutou jinou slovní zásobu, než děti žijící ve větších městech.

3.3.2 Vliv sociálního prostředí

Velice záleží na tom, v jakém sociálním prostředí dítě vyrůstá a s jakými lidmi se daná rodina stýká. Socializace je jeden z nejdůležitějších faktorů, který ovlivňuje dětskou komunikaci. V případě, že dítě nezíská potřebnou úroveň v oblasti komunikace, při nástupu do mateřské školy se hůře začleňuje do společnosti, protože komunikace je základ pro socializaci.

Podle Bytešnickové (2012) jsou v životě dítěte kritická období, kdy by mu měla být věnována dostatečná pozornost:

Šestý až osmý měsíc života

V těchto měsících totiž u dítěte přechází broukání ke žvatlání, a právě žvatlání je ve vývoji řeči velice významné. Důležité také je, aby dítě mělo v pořádku jak zrak, tak i sluch. Proto v tomto období dochází ke zkoumání sluchu a zraku. Prioritou je včasné podchycení případných vad a odpovídající intervence.

Třetí rok života

Podle Bytešnickové (2012) může docházet v tomto roce k fyziologickým obtížím ve vývoji řeči dítěte způsobené velkými nároky okolím. Poměrně dost tříletých dětí fyziologicky opakuje první slabiku.

Také může docházet k vývojové dysfluencii, kdy dítě mluví přechodně neplynule. „Značný kvalitativní přelom v ontogenezi kolem třetího roku života v oblasti symbolických procesů (zejména v rovině morfoložicko-syntaktické a lexikálně-sématické) koliduje s oblastí nesymbolických procesů (foneticko-fonologická rovina), kde nevyzrálý artikulační aparát a nedostatečně rozvinutá schopnost fonematické diferenciacce neumožňují dítěti vždy plynule vyslovit zamýšlené jazykové konstrukce (Lechta, 2004).“ (Bytešnicková, 2012 s. 28)

Doba, kdy dítě nastupuje do mateřské školy

Každé dítě zvládá vstup do mateřské školy jinak. Některé děti se do mateřské školy těší, pro jiné děti je přechod náročnější. Průběh adaptace také velmi ovlivňuje pedagog, který podporuje dítě a snaží se ho začlenit do nového kolektivu. Právě na pedagogovi je, aby zadal dětem základní pravidla chování v kolektivu a seznamoval je s pravidly komunikace.

U citlivějších dětí se mohou vyskytnout potíže spojené s komunikací. Některé děti mají problém s komunikací před ostatními dětmi a trvá delší dobu, než si na větší kolektiv zvyknou. Každé dítě je v tomto směru individuální a vždy záleží na spolupráci a komunikaci pedagoga s rodiči.

Jedním z projevů dítěte, které má problém v sociálním prostředí, je koktavost. Váženějším projevem nespokojeného dítěte může být i mutismus, kdy dítě nekomunikuje s ostatními dětmi, ale ani s pedagogem.

Období zahájení školní docházky

Při nástupu do základní školy je na dítě kladen ještě větší nápor, než při nástupu do mateřské školy. Velkou roli zde hraje opět pedagog, který by měl pozorovat, zda se dítě zapojilo do nové skupiny. V případě, že dítě do kolektivu nezapadlo, může se objevit mutismus, koktavost nebo další komunikační porucha.

3.3.3 Poruchy ovlivňující vývoj dětské řeči

Narušení komunikačních schopností může být buď částečné, nebo úplné.

Rozdělení poruch podle Bytešníkové (2012):

Narušený vývoj řeči

Opožděný vývoj řeči

Vývoj dětské řeči je u každého jedince velice individuální. „Za opožděný vývoj řeči je považována absence jedné, více nebo všech složek v oblasti vývoje řeči vzhledem k chronologickému věku dítěte. (Lejska, 2003).“ (Bytešníková, 2012, s. 35)

Kutálková (1996) i Bytešníková (2012) se shodují, že velice záleží na přístupu okolí k jedinci. V případě, že dítě je správně stimulováno, dochází zpravidla k obvyklému dětskému vyjadřování. Dítě by mělo začít komunikovat do tří let.

Negativní důsledky opožděného vývoje řeči jsou zejména problémy v navázání vztahů s okolím a v rozvoji rozumových schopností dítěte.

Vývojová dysfázie

Klenková (2006) i Bytešníková (2012) se shodují, že tato porucha je považována za specificky narušený vývoj řeči a patří k vývojovým poruchám. Příčinou většinou bývá poškození centrální nervové soustavy. Hlavním příznakem dětí s dysfázií bývají projevy lehké mozkové dysfunkce.

Kutálková (1996) dělí dysfázii podle stupňů na:

- nejtěžší, kdy se dítě projevuje jenom pohybem nebo zvukem
- střední, kdy dítě mluví částečně, ale odchylky jsou hlavně v rozumové složce osobnosti
- tzv. dysfatické rysy, kdy mají děti velké odchylky zejména v gramatice, výslovnosti, ale také v celkovém obsahu řeči, která jim stěžuje komunikaci s okolím

Poruchy artikulace

Dyslálie

Řada odborníků, zejména Klenková (2006), Bytešníková (2012) i Kutálková (1996) se shoduje, že tato porucha je nejčastější poruchou ovlivňující komunikační schopnosti u dětí. Dyslálie je definována jako porucha artikulace, kdy dítě nedokáže vyslovit jednotlivé

hlásky nebo skupinu hlásek. Dítě jednotlivé hlásky vynechává, zaměňuje nebo nahrazuje jinými.

Podle Klenkové (2006) rozlišujeme:

- výslovnost nesprávnou, která je přirozená do určitého věku dítěte
- výslovnost vadnou, kdy dítě používá špatný zvuk dané hlásky

Vývojová dysartrie

Ve vývojové dysartrii je artikulace celkově narušena, dochází i k narušení fonace, respirace a projevuje se i dysprozodie. Podle Klenkové (2006) je tato porucha způsobena poškozením centrální nervové soustavy. V případě, že dojde ke značnému poškození, může dítě vydávat jenom skřeky.

Klenková (2006) dysartrii dělí na:

- Kortikální dysartrii – dítě má nejasnou artikulaci a většinou opakuje první hlásku
- Pyramidovou dysartrii – dítě díky spastické obrně mluvidel mění intenzitu řeči, kdy na konci věty může pouze šeptat
- Extrapyramidovou dysartrii – dítě mění tempo řeči a melodii řeči
- Bulbární dysartrii – dítě má špatnou výslovnost hlásek
- Celeberální dysartrii – dítě má problém s dýcháním, proto má nepřesnou artikulaci
- Kombinovanou dysartrii – dítě má kombinaci poruchy, záleží na tom, jak je porušen motorický systém

Poruchy plynulosti a tempa řeči

Koktavost

Koktavost je porucha plynulosti řeči. Kutálková (1996) přisuzuje vznik koktavosti zejména výchovným metodám, zvýšeným nárokům nebo se jedná o reakci na složitější situaci, se kterou se dítě neumí vyrovnat. Koktavost se vyskytuje u dětí poměrně často, ale většinou postupem času sama vymizí.

Dělení koktavosti podle Kutálkové (1996):

- opakování první slabiky
- opakování poslední slabiky nebo celého slova

Bytešnicková (2012) rozděluje dva druhy koktavosti podle období vzniku:

- koktavost mezi druhým a třetím rokem
- koktavost mezi čtvrtým a pátým rokem, přesto že v předchozích letech používaly gramaticky správné a plynulé věty

Breptavost

Breptavost, neboli tumultus je porucha, která souvisí s plynulostí řeči. Hlavními příznaky této poruchy je nápadné zrychlování řeči, kdy dítě u slov nevyslovuje všechny hlásky nebo slabiky a často se stává, že jeho řeč bývá nesrozumitelná. Většina odborníků, zejména Klenková (2006), Kutálková (1996) a Bytešnicková (2012) se shoduje, že breptavost není izolovaným symptomem narušení komunikační schopnosti, ale spíše se jedná o syndrom související s vnímáním a pozorností.

Breptavost narušuje nejen komunikační schopnosti dítěte, ale také ovlivňuje dítě v oblasti čtení, psaní apod.

Klenková (2006) rozděluje příznaky breptavosti na tři úrovně:

- První úroveň – souvisí s obsahem komunikace dítěte, obsah je většinou velice chudý
- Druhá úroveň – dítě používá nesprávná slova, věty apod.
- Třetí úroveň – dítě má rychlé tempo řeči, opakuje určité hlásky a má problémy s artikulací

Poruchy zvuku řeči

Huhňavost

Huhňavost, neboli rinolalie je porucha, při které jsou deformovány zvuky artikulovaných hlásek dítěte.

Tato porucha se řadí mezi velice nápadné a u dětí se objevuje poměrně často. Při komunikaci dítěte velice záleží na individualitě a míře nazální rezonance.

Dělení podle Klenkové (2006):

- Hyponazalita – patologicky snížená nosovost, občas nazývaná jako „rýmový“ zvuk řeči, kdy dítě zaměňuje některé hlásky například hlásku M za B apod.
- Hypernazalita – patologicky zvýšená nosovost, kdy dítě špatně vyslovuje vokály I a U
- Smíšená nazalita je kombinací hyponazality a hypernazality

Palatolalie

Patří k vážnějším poruchám z důvodu rozštěpu patra, který výrazně narušuje komunikační schopnosti dítěte. Dítě s palatologií má potíže s artikulací, rezonancí a celkově je řeč méně srozumitelná.

Mutismus

Je jedna z nejvážnějších poruch řeči, která dítě ovlivňuje v sociálním prostředí. Děti s mutismem přestávají v určitých situacích mluvit, protože mají strach z vlastního selhání. Mutismus berou jako obrannou reakci proti vnějším vlivům.

Mutismus postihuje většinou děti kolem čtvrtého a pátého roku. Děti doma většinou bez problému mluví, ale jakmile přijdou do společnosti, mají blok.

Klenková (2006) s Bytešníkovou (2012) se shodují, že mutismus se dá rozdělit na:

- Totální – dítě nekomunikuje s nikým
- Selektivní – dítě komunikuje pouze s určitými osobami

Poruchy hlasu

Hlas je zvukovým nástrojem pro lidskou komunikaci. Lidský hlas má určité vlastnosti (výšku, barvu, rozsah, hlasové pole), se kterými člověk pracuje podle psychického rozpoložení.

Rozdělení příčin poruch hlasu podle Klenkové (2006):

- Vnitřní příčiny – dítě má nadměrnou intenzitu hlasu a nedostatečnou intonační schopnost

- Vnější příčiny – vzniká špatným komunikačním prostředím a špatným mluvním vzorem
- Orgánové příčiny – jsou způsobeny onemocněním hlasového ústrojí
- Funkční příčiny – dochází k ní v případě, že hlasové ústrojí je přemáháno
- Psychogenní příčiny – patří sem psychogenní dysfonie a afonie

4 Komunikace v předškolním vzdělávání z pohledu kurikulárních dokumentů

4.1 Národní program pro vzdělávání

Národní program pro vzdělávání byl vydán v roce 2001 a označuje se také jako Bílá kniha. Jsou zde formulované cíle předškolního vzdělávání. Patří sem cíle, které si děti mají osvojit – cíle osobnostní, intelektové a sociální oblasti rozvoje.

4.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) byl vydán ministerstvem školství v roce 2004 a byl několikrát obnoven, naposledy v roce 2016. Jedná se o dokument, který vymezuje podmínky předškolního vzdělávání.

Na základě školského zákona č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání v platném znění a podle RVP PV mateřská škola zpracovává Školní vzdělávací program. Tento program napomáhá pedagogům k efektivní práci a sjednocuje požadavky a postupy k rozvíjení dětské osobnosti.

4.2.1 Rámcové cíle

Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické i sociální a vést je tak, aby na konci svého předškolního období bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou (kompetentní, způsobilou) zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízkém, tj. v prostředí rodiny a školy), a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně čekají. (RVP PV, 2016, s. 10)

Rámcové cíle jsou považovány jako cíle předškolního vzdělávání. Patří sem **rozvíjení dítěte a jeho poznání**, tedy celkový rozvoj osobnosti – tělesný rozvoj, učení, poznání. Dalším cílem je **osvojení si základů hodnot, na nichž je založena naše společnost** – osvojování určitých hodnot a společenská pravidla. Poslední cíl je **získání osobní samostatnosti a schopnosti se projevat jako samostatná osobnost působící na své okolí** – budování sebedůvěry, sebevědomí. (Průcha, 2013)

Klíčové kompetence

Klíčových kompetencí by děti měly dosáhnout na konci předškolního vzdělávání. Patří sem:

Kompetence k učení

Mateřská škola vede k osvojování určitých poznatků pomocí zkoumání, pozorování, experimentace. Děti si osvojují, co obsah pojmů znamená a učí se je použít v různých situacích – tedy si rozšiřují pasivní i aktivní slovní zásobu.

Kompetence k řešení problémů

Tato kompetence vede děti k tomu, aby dokázaly vyřešit různé problémy. Vyřešit situace by měly díky zkušenosti, které získaly v minulosti. K řešení problémů potřebují děti ovládat řeč i komunikaci s druhými. Uplatňují zde pravidla komunikace.

Kompetence komunikační

Je založena na tom, že dítě na konci předškolního období dokáže mluvit ve správně formulovaných větách, dokáže říci svůj názor a nahlas formulovat své myšlenky, dokáže užívat pravidla komunikace – vést smysluplný dialog, nechat domluvit druhého, tolerovat názor druhých. Pedagogové by měli dětem nabízet takové aktivity, které rozvíjejí jak pasivní, tak i aktivní slovní zásobu.

Kompetence sociální a personální

Děti se učí samostatně rozhodovat o svých činnostech a dokázat říci svůj názor. Děti by měly umět žít v kolektivu a dodržovat společenská pravidla.

Kompetence činnostní a občanské

Mateřská škola vede děti k tomu, aby si samy dokázaly naplánovat a řídit činnost. Děti by měly být schopny odhadnout různá nebezpečí. Dále by měly být schopné rozpoznat své slabé i silné stránky. V neposlední řadě by děti měly umět žít v kolektivu, zajímat se o druhé a být k nim ohleduplní. (Průcha, 2013)

Dílčí cíle

Obsahují jednotlivé vzdělávací oblasti – biologickou, psychologickou, interpersonální, sociokulturní a environmentální.

Dílčí výstupy

Jedná se o úroveň získaných vědomostí dovedností a návyků prostřednictvím různých aktivit v mateřské škole. (RVP PV, 2016)

4.2.2 Vzdělávací oblasti

Dítě je jeho tělo

Tato oblast se zaměřuje na naplňování fyziologických potřeb dětského organismu. Prostřednictvím pohybu se zde rozvíjí smysly, jemná a hrubá motorika. S tím souvisí i rozvoj motoriky mluvidel a procvičuje se zde hlasová hygiena pomocí dechových cvičení nebo zpěvu. Je žádoucí, aby v mateřské škole pedagog zařazoval tyto činnosti denně. (Koťátková, 2008)

Podle Bytešnickové (2012) tato oblast rozvíjí komunikaci v rámci foneticko-fonologické roviny.

Dítě a jeho psychika

Tato oblast je rozdělena do dalších tří podoblastí: jazyk a řeč, poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace a sebepojetí, city a vůle. (Koťátková, 2008)

Podoblasti jazyk a řeč

„Pozornost je věnována celkovému kultivovanému projevu, verbální i nonverbální komunikaci a rozvoji zájmu o psanou podobu jazyka.“ (Bytešnicková, 2012, s. 90)

Dále pedagog nabízí aktivity podporující artikulační dovednosti, aktivity řečové, sluchové a rytmické aktivity.

Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

Podoblast předkládá nové poznatky a pojmy. Dále učí děti řešit různé problémy individuálně, ale i ve skupině, vyhledávání informací v knihách a podobně.

Sebepojetí, city a vůle

Je kladen důraz na volnou hru, tvůrčí a estetickou činnost, která přináší dětem radost z vykonané práce. Během těchto aktivit spolu děti musí navzájem komunikovat, což rozvíjí pragmatickou rovinu jazyka.

Dítě a ten druhý

Řada odborníků, zejména Kořátková (2008) a Bytešníková (2012) se shodují v tom, že tato oblast rozvíjí komunikační dovednosti prostřednictvím sociálních vztahů. Při společných aktivitách dětí zde dochází k rozvoji zejména pragmatické roviny. Děti se učí v interakci pravidlům komunikace – respektovat názory druhého, chovat se ohleduplně apod.

Dítě a společnost

Tato oblast seznamuje děti s různými kulturami a odlišnostmi okolního světa. Tím, že se děti snaží získat povědomí o existenci jiných kultur, rozvíjejí především lexikálně-sémantickou rovinu jazyka. Prostřednictvím aktivit přibližujících soužití v jiné kultuře rozvíjejí pragmatickou rovinu jazyka. Výukou cizího jazyka získávají děti povědomí o existenci více jazyků ve společnosti – foneticko-fonologická rovina jazyka.

V neposlední řadě se děti účastní různých sportovních a kulturních programů, tím rozvíjejí morfologicko-syntaktickou rovinu jazyka. (Bytešníková, 2012)

Dítě a svět

V této oblasti si děti pěstují vztah k životnímu prostředí. (Kořátková, 2008) Pedagogové nabízejí aktivity spojené se zajímavými místy v jejich okolí, přírodou. V rámci poznání se rozšiřuje nejen pasivní, ale i aktivní slovní zásoba – pragmatická rovina jazyka. Při diskuzích, při kterých pedagog dbá na správné používání i výslovnost pojmů, se rozvíjí foneticko-fonologická rovina jazyka. (Bytešníková, 2012)

4.2.3 Osvojení komunikativní kompetence

Osvojení komunikativní kompetence musí být promyšlená práce pedagoga, který směřuje prostřednictvím různých aktivit k rozvoji řečových dovedností. Úkolem pedagoga je cíleně zařazovat aktivity, které obsahují všechny vzdělávací oblasti. Vzdělávací oblasti by se měly co nejvíce prolínat, aby byl zajištěn celkový rozvoj dítěte. Prostřednictvím takové cílené práce získá dítě předškolního věku očekávané výstupy podle RVP PV. Pomocí očekávaných výstupů dítě postupně získává kompetenci komunikativní.

5 Rozvoj komunikačních schopností v MŠ

5.1 Profesní kompetence předškolního pedagoga

Pedagog v mateřské škole pracuje podle kurikulárních dokumentů. Podle dílčích cílů a dílčích výstupů pedagog dlouhodobě plánuje aktivity s dětmi tak, aby dosáhl očekávaných výstupů.

Nedílnou součástí vzdělávacího procesu je také evaluace a autoevaluace, díky které získá pedagog zpětnou vazbu od dětí a také podněty pro plánování další práce.

Plánování činností do tematických celků je podle Kořátkové (2008) více přínosné. Tím, že se děti zabývají určitým tématem delší dobu, se o daném tématu více dozvědí a pedagog může zařadit více různorodých aktivit. Plánování do celků je i přehlednější pro rodiče, protože děti jim doma vyprávějí své zážitky, nebo rodiče vidí výstupy z činností na nástěnkách či fotografiích v prostorách mateřské školy a mohou s mateřskou školou lépe spolupracovat.

Úkolem pedagoga je vymyslet takový projekt, na kterém se mohou podílet všechny děti dané věkové skupiny. V projektu by měly být zařazeny aktivity, ve kterých jsou zastoupeny všechny vzdělávací oblasti a metody pro rozvoj dítěte. Tyto bloky se stávají součástí Třídního vzdělávacího programu.

5.2 Metody rozvíjení komunikačních schopností

Na základě používání a modifikaci těchto metod a aktivit, děti postupně získávají očekávané výstupy RVP PV.

Vyprávění, reprodukce příběhu

Vyprávění je jedna ze základních metod rozvoje komunikačních schopností dítěte. Vypráví-li pedagog příběh nebo pohádku, rozvíjí u dítěte představivost, fantazii a jeho pasivní slovní zásobu. Právě vyprávění příběhu nebo pohádky bývá motivací pro další aktivity dětí.

Aktivní slovní zásobu si dítě rozvíjí samostatným vyprávěním příběhu nebo zážitku. Zpočátku je samostatný projev krátký, co dělalo o víkendu nebo vypráví příběh, který ho zaujmul. Postupem času začíná být vyprávění delší a gramaticky přesnější. Úkolem

pedagoga je nechat dítě mluvit a případně mu pomáhat nebo klást doplňovací otázky. Na konci předškolního období by dítě mělo zvládnout reprodukovat příběh samo.

Rozhovor, dialog, diskuse

Rozhovor, dialog nebo diskuzi používá pedagog během celého dne v předškolním zařízení. Jeho samotný projev by měl být kultivovaný a měl by k němu vést i děti. Důležité je, aby děti naučil pravidlům komunikace, kdy by dítě mělo zvládnout neskákat ostatním do řeči a dokázat vyjádřit svoji myšlenku. Tyto formy diskuse se často používají v ranním komunikačním kruhu, kdy probíhá motivace k činnosti nebo se hledají nápady/řešení úkolů, které musí dítě samo vymyslet, nebo při hodnocení splněného úkolu. Důležité je, aby strategii vymýšlely děti samotné. Dítě si tím osvojuje správnou gramatiku, rozvíjí si slovní zásobu, představivost a fantazii.

Dramatizace

Dramatizace je pro dětský projev velice důležitá. Děti v dramatizaci využijí svoje osvojené komunikační dovednosti. Nejprve dramatizují velice jednoduše, například zvířata. Brzy jsou děti schopné zdramatizovat krátkou námětovou situaci, například hra na samoobsluhu při volné hře. Starší děti zvládají zdramatizovat i pohádku nebo příběh. Úkolem pedagoga je dětem při dramatizaci pomáhat nebo vymýšlet další zajímavé náměty. Základem úspěšné dramatizace je tvořivost a fantazie. Děti si díky dramatizaci osvojují kultivovaný projev a zvykají si komunikovat s ostatními dětmi.

Situační metody

Situační metody jsou pro děti velice zajímavé, protože se jedná o reálné situace z běžného života dítěte. Záleží právě na pedagogovi, jak z dané situace dokáže čerpat. Děti se při volné hře na kadeřníka, na samoobsluhu, na hasiče, opraváře aut apod., dostanou do situací, se kterými si nevědí rady. Tady hraje velkou roli pedagog, který by měl dětem pomoci najít řešení problémů. Může například daný konflikt řešit společně se všemi dětmi v komunikačním kruhu, kde ostatní děti pomáhají nalézt řešení.

Práce s knihou

Každý literární text rozvíjí všechny klíčové kompetence dítěte předškolního věku. Pedagog může uplatnit četbu ve všech vzdělávacích oblastech, nejzásadnější je Dítě a jeho psychika.

(Gabhartová, 2011) Dítě si prostřednictvím četby osvojuje řeč, vnímá mluvní projev druhého a v neposlední řadě získává aktivní i pasivní slovní zásobu. Právě četbou získává dítě předpoklady pro osvojení čtení. Velkou roli zde hraje osobnost pedagoga a jeho kreativita.

V předškolním zařízení by měl pedagog vzbuzovat zájem o knihy. Je velice důležité, s jakou knihou pedagog děti seznámí. Zpočátku by měl pedagog začít tím, že dětem knihu ukáže, kousek přečte nebo upozorní na zajímavost. Podle Gabhartové (2011) není důležité, jestli daná kniha zaujme hned všechny děti. U některých dětí se zájem probudí až v průběhu práce s textem. Při čtení by měl pedagog kladením kontrolních otázek kontrolovat, zda děti textu rozumějí a po četbě příběh společně s dětmi převyprávět. Při odpoledních činnostech si mohou děti příběh nakreslit nebo zdramatizovat.

S knihou mohou děti pracovat také při ranní volné hře nebo při řízené činnosti, kdy mohou vyhledávat a pojmenovávat různé obrázky a situace na nich. Je dobré, aby děti měly ve třídě „čtenářský koutek“, ve kterém mohou používat různé dětské encyklopedie, pohádkové a dětské knihy. (Gabhartová, 2011) Pedagog by měl děti vést ke správnému zacházení s knihou.

Práce s obrázky

Neméně důležitá je práce s obrázky. Pro děti jsou obrázky zajímavou motivací. U malých dětí začíná pedagog popisem obrázku nebo vyhledávání objektů (osob, zvířat) na něm. Starší děti již zvládají s obrázky manipulovat, hledat v nich rozdíly, nebo je uspořádat – například podle časové posloupnosti. (Bednářová, 2015)

Písničky, básničky, říkadla

Písničky, básničky a říkadla neodmyslitelně patří do předškolního vzdělání. Děti osvojování básniček a říkanek baví. Nejprve začínají jednoduchými říkadly nebo písničkami s pohybem, náročnost básní, písni i rozpočítávacel se úměrně s věkem dětí zvyšuje. Všechny podoby říkadel, básniček, písniček podporují rozvoj řečových dovedností z pohledu výslovnosti, řečového projevu dítěte, logického myšlení nebo rozvíjení pasivní a aktivní slovní zásoby. Pro zpestření může pedagog použít jazykolamy nebo hádanky, zejména rytmické. (Gabhartová, 2011)

5.3 Podpora komunikační a jazykové kompetence v MŠ

5.3.1 Sluchové vnímání a fonemtická diferenciacce

Podle řady odborníků, zejména dle Bytešnickové (2012) a Kutálkové (1996) je sluchové vnímání základem pro rozvoj komunikačních schopností u dětí. Dítě, které dobře vnímá mluvenou řeč, si jí také i správně osvojuje.

„Sluchová percepce je dle Zelinkové (2001) schopnost přijímat, diferencovat i interpretovat zvuky různé kvality, tedy jak řečové, tak i neřečové.“ (Bytešnicková, 2012, s. 114]

Dítě by mělo umět:

Rozumět řeči a naslouchat

Právě dovednosti porozumět řeči a naslouchat jsou jedny z nejdůležitějších předpokladů pro správný rozvoj sluchového vnímání. Úzce s nimi souvisí udržení pozornosti. S dítětem, které dokáže udržet pozornost, může pedagog dále pracovat na rozvoji sluchové percepce. Kutálková (1996) klade důraz také na porozumění řeči, například na práci podle instrukcí.

Zapamatovat si, co slyšelo – sluchová paměť

Sluchová paměť je pro dítě velice důležitá. Díky ní, si dítě dokáže zapamatovat básničky, říkanky, písničky, a jejich prostřednictvím si rozvíjí nejen slovní zásobu, ale také se zdokonaluje v artikulaci a v mluveném projevu.

Vnímání rytmu

V předškolním zařízení by měl být kladen důraz na rozvoj smyslu pro rytmus, protože případný deficit se může projevit v pohybových dovednostech i negativně ovlivnit osvojování čtení a psaní.

Sluchovou analýzu a syntézu

Sluchová analýza a syntéza je jednou z důležitých dovedností, které by mělo dítě před nástupem do základní školy zvládnout. Tyto dva pojmy spolu úzce souvisejí. Právě na základně těchto činností si dítě v první třídě osvojuje základy čtení a psaní.

Dítě se nejprve učí věty, které pomocí vhodných pomůcek nebo obrázků rozvíjí dalšími slovy.

Rozklad slov na slabiky se dítě „nenásilně“ naučí při rytmických říkankách nebo písničkách. Podle Bytešnickové (2012) bychom měli začít nejprve tzv. otevřenými slabikami a slovy, která začínají samohláskou. Poté bychom měli začít postupně zařazovat delší slova a slova začínající souhláskou.

Ideální, a pro děti velice zajímavé je vytleskávání, dupání nebo vytukávání. Dítě se zábavnou formou naučí rozklad slov na slabiky. Pedagog vytleskávání může zařadit do většiny tematických bloků.

Dále dítě pokračuje hláskováním slov, které je náročnější. Od pátého roku pedagog může zařazovat aktivity, kdy dítě hláskuje název objektu na obrázku nebo zábavné je hláskování jeho jména.

Při určování počáteční hlásky je opět vhodné nejprve pracovat se slovy, která začínají samohláskou a postupně zařazovat slova s počáteční souhláskou. V případě obtíží by měl rodič či pedagog první hlásku vždy zajímavě zdůraznit např. ssslon.

Při procvičování může pedagog zvolit obrázky, kde jsou slova, která začínají na stejnou hlásku, dítě je postupně vyjmenuje a poté může vymýšlet další slova začínající na stejnou hlásku.

Zpočátku by měl pedagog koncové hlásky zdůraznit nebo prodloužit. V momentě, kdy dítě zvládne vyčlenit úžinové hlásky, může pokračovat M, N, R, L a poté P, T, K.

„Je třeba brát v úvahu, že zvládnout složit slovo z hlásek či diferencovat celá slova na jednotlivé hlásky je pro dítě náročné a vyžaduje to dlouhodobější trénink.“ (Bytešnicková, 2012 s. 117)

Příklady námětů aktivit pro rozvoj sluchového vnímání a sluchové diferenciaci podle Bytešnickové (2012) a Kutálkové (1996):

Ukaž to, co popisují

Cíl aktivity: rozvoj pozornosti, soustředění, práce podle pokynů

Pedagog si připraví různé obrázky nebo barevné geometrické tvary různé velikosti – kruh, čtverec, trojúhelník, obdélník. S dítětem si je společně pojmenují a určí barvu. Poté pedagog zadá jeden úkol například „Ukaž mi čtverec“. Dále pedagog úkoly stupňuje podle náročnosti,

až se dostane do stádia, kdy dítě musí pracovat s více informacemi a musí být schopné najednou rozlišit barvu, tvar, velikost u více obrázků – například: „Ukaž mi malý žlutý kruh a velký červený trojúhelník.“

V případě, že dítě tyto úkoly zvládá, může pedagog přidat úkoly na orientaci v prostoru nebo v rovině. Tam může použít i časovou následnost.

Procházky se zvukem

Cíl aktivity: rozvoj sluchového vnímání

Pedagog si připraví různé zvuky (tekoucí potok, šumění lesa, štěkot psa, houkání sanitky).

Děti mají za úkol rozpoznat zvuky, které slyší.

Kolik dáš dílků

Cíl aktivity: určování počtu slov ve větě

Pedagog si připraví různé věty, např. „*Kočka pije mléko*“. Dítě má za úkol větu zopakovat a poté znázornit každé slovo pomocí nějakého prvku (víčko, korálek apod.)

Kdo umí napodobit

Cíl aktivity: rozvoj vnímání a reprodukci rytmu

Pedagog vydává zvuky různé intenzity, délky – např. tůukání dřívky, tužkou, pískáním na píšťalku, dupání, tleskání. Úkolem dítěte je co nejpřesněji pedagoga napodobit.

Čí zvoneček zazvonil?

Cíl aktivity: rozvoj sluchového vnímání a lokalizaci zvuku

Do každého rohu třídy určí pedagog jedno dítě a dá mu zvoneček. Ostatní děti sedí uprostřed, mají zakryté oči a určují, z kterého rohu se ozvalo cinkání zvonečku.

Ptáček volá na děti

Cíl aktivity: diferenciacce počáteční hlásky ve slově

Pedagog si připraví maňáska, který se děti ptá: „*Děti, děti, kdo tu je, kdo se na A jmenuje?*“
Děti, jejichž jméno začíná na danou hlásku, běží k ptáčkoví.

Přiletěl datel

Cíl aktivity: určování počtu slabik ve slově

Pedagog motivuje děti krátkým povídáním: „Dnes přiletěl do lesa, kam chodíme na procházku, datel. Ťuká, ťuká do stromu. Děti, pojd'te se podívat, která zvířátka ho slyšela? Zahrajeme si na datla?“ Pedagog ukazuje dětem předem připravené obrázky zvířat a jejich úkolem je rozdělit slova na slabiky.

Najdeš správný obrázek?

Cíl aktivity: rozvoj sluchové diferenciacce

Pedagog si připraví dvojice obrázků zvířat nebo věcí, které mají podobně znějící název. Tyto dvojice dětem postupně ukazuje, vysloví jedno slovo a úkolem dítěte je vybrat obrázek, ke kterému slovo patří.

Jedeme do pohádky

Cíl aktivity: rozvoj sluchové analýzy a syntézy, rozvoj slovní zásoby

Děti sedí v kruhu a posílají si předem připravený obrázek pohádkové (večerníčkové) postavičky, který je obrácený límcem dolů a přitom říkají říkanku: „Jdeme, jdeme do pohádky“ dokud pedagog neřekne slovíčko „stát“. Dítě, které má kartičku, ji otočí, pojmenuje postavu a řekne počáteční (koncovou) slabiku (hlásku).

Pomůžeš zvířátkům najít domeček?

Cíl aktivity: rozlišení počáteční hlásky ve slově

Děti mají na magnetické tabuli obrázky zvířat, které začínají na určité hlásky např. k a l. Pedagog nakreslí dva domečky. Do jednoho domečku budou patřit zvířata, která začínají na hlásku k, a do druhého domečku budou patřit zvířata začínající na hlásku l. Úkolem dětí je vybrat obrázek, pojmenovat ho, vyslovit počáteční hlásku a správně ho zařadit do příslušného domečku.

5.3.2 Rozvoj slovní zásoby

Slovní zásoba je velice důležitá pro rozvoj komunikačních dovedností, proto je kladen na její rozšiřování důraz. Na rozvoj slovní zásoby existuje dlouhá řada aktivit, které děti při dobře zvolené motivaci baví.

Příklady námětů pro rozvoj slovní zásoby dle Bytešnickové (2012) a Kutálkové (1996):

Na návštěvě v Zoologické zahradě jsme viděli

Cíl aktivity: rozvoj sluchové percepce, sluchové paměti a slovní zásoby

Po návštěvě zoologické zahrady si pedagog povídá s dětmi, která zvířata si pamatují. Pedagog začne větou: „Na návštěvě v zoologické zahradě jsem viděl opici.“ Úkolem dalšího dítěte je zopakovat celou větu a doplnit další slovo.

Jak je to opačně

Cíl aktivity: rozvoj sluchové percepce, slovní zásoby

Pedagog nabízí dítěti slova a dítě se snaží najít opak – například malý – velký. Dále pedagog zařazuje do aktivity opaky různých slovních druhů, například slovesa: stojím – utíkám, podstatná jména: den – noc apod.

Řekni to jinak

Cíl aktivity: rozvoj slovní zásoby, rozvoj sluchové percepce, nácvik synonym

Pedagog vhodně motivuje dítě k hledání synonym, například: nádherný, krásný... Poté společně vymýšlejí vhodné věty s využitím těchto slov.

Přirovnání

Cíl aktivity: rozvoj sluchové percepce, slovní zásoby, fantazie

Pedagog řekne slovo např. velký jako... a dítě má za úkol vhodné přirovnání dokončit. Pedagog postupuje vždy od jednoduchých významů k složitějším, aby dítě muselo přemýšlet. Děti průběžně zdůvodňují svá řešení.

Co začíná stejně?

Cíl aktivity: rozvoj sluchové percepce, převedení slov z pasivní slovní zásoby do aktivní slovní zásoby

Pedagog motivuje děti k tomu, aby hledaly co nejvíce slov začínající na danou slabiku.

Co k sobě patří?

Cíl aktivity: rozvoj slovní zásoby

Pedagog má k dispozici různé obrázky, nebo dítěti pouze říká: „Vymysli slovo, které má něco společného se slovem... a proč?“

Modifikace: Dítě má za úkol k jednomu slovu, co nejrychleji najít slovo, které k němu patří.

Rýmování

Cíl aktivity: rozvoj sluchové percepce, rozvoj slovní zásoby

Pedagog vhodnou motivací sdělí dítěti, že má vymyslet slovo, které se na dané slovo rýmuje, například: koťátko – štěňátko apod.

5.3.3 Kultura mluveného projevu a vyjadřovací pohotovost

Přednes mluveného projevu a vyjadřovací pohotovost patří k důležitým aspektům řeči, kterým by měl pedagog věnovat pozornost, a podporovat jejich rozvoj nejrůznějšími aktivitami.

Příklady námětů pro rozvoj mluveného projevu a vyjadřovací pohotovosti dle Kutákové (1996):

Prodlužovací věta

Cíl aktivity: rozvoj vyjadřovací pohotovosti, rozvoj fantazie, rozvoj slovní zásoby

Pedagog se s dětmi dohodne na jednom slově, to bývá většinou podstatné jméno nebo sloveso. Úkolem dětí je pomocí otázek postupně rozvíjet větu. Když do věty přidají děti nové slovo, musí větu opakovat znovu od začátku.

Hádanky

Cíl aktivity: vyjadřovací pohotovosti, rozvoj fantazie, slovní zásoby

Pedagog charakterizuje nějakou věc podle jejích základních vlastností a děti hádají, o který předmět se jedná. Hádanky poté tvoří samy děti.

Jak to skončí?

Cíl aktivity: rozvoj vyjadřovací pohotovosti, fantazie, slovní zásoby

Dítě má za úkol vymyslet, jakoukoliv první větu. Další dítě na to naváže a společně vytvářejí příběh, který pedagog zaznamenává. Příběh pedagog poté dětem přečte.

Co bys dělal, kdyby...

Cíl aktivity: rozvoj vyjadřovací pohotovosti, slovní zásoby, poučení při určitých situacích

Pedagog pokládá dětem otázku: „Co bys dělal, kdyby.“ Úkolem dítěte je otázku zodpovědět. Otázky mohou být inspirovány pohádkami (co bys dělal, kdybys měl království), nebo podle reálnými situacemi (co bys dělal, kdyby u vás doma hořelo apod.)

Vyprávění příběhů

Cíl aktivity: rozvoj vyjadřovací pohotovosti, rozvoj paměti, představivosti, fantazie

Úkolem pedagoga je, dítěti při vyprávění vhodným způsobem pomáhat tak, aby příběh dokončilo.

5.3.4 Zrakové vnímání

Zrakové vnímání se u dítěte vyvíjí postupně – nejprve dítě rozlišuje světlo a tmou, poté obrysy předmětů a postupem času se zrakové vnímání zpřesňuje.

Před nástupem do základní školy by dítě mělo být schopné rozlišit tvary písmen a číslic. Dobře rozvinuté zrakové vnímání je základem pro osvojování čtení a psaní. Proto je důležité, aby se na jeho rozvoj v předškolním zařízení dbalo.

Podle Bytešnickové (2012) by pedagogové měli zařazovat vhodné a zajímavé aktivity, kterými si děti přirozeně rozvíjejí zrakové vnímání. Patří k nim například cvičení poznávání barev a tvarů, zraková diferenciací a analýza a syntéza zvukových vjemů.

Dále by se pedagogové měli zaměřit na rozlišování velikost a diferenciací identických dvojic. Podle Bednářové (2015) se vhodně zvolené aktivity vzájemně prolínají a celkově rozvíjejí zrakovou percepci.

V první fázi by měli pedagogové nejprve zařazovat porovnávání a hledání rozdílů. Další fází je pojmenování základních geometrických tvarů.

Pro posílení zrakové analýzy, by měli pedagogové zařazovat různé skládačky, puzzle nebo rozstříhané obrázky.

Nedílnou součástí zrakového vnímání (hledání rozdílů) je zraková paměť, která se dá s dětmi procvičovat klasikou dětskou hrou – pexesem. (Kaslová, 2010)

Příklady námětů pro rozvoj zrakové percepce podle Bytešnickové (2012):

Nešikovná švadlenka

Cíl aktivity: diferenciaci předmětů podle velikosti a barvy

Pedagog si připraví krabici s knoflíky, které mají různou velikost a barvu. Vhodně motivuje děti, aby pomohly švadlence, knoflíky roztřídit. Úkolem dětí je roztřídit knoflíky podle barev, tvaru nebo podle velikosti.

Stíny

Cíl aktivity: rozvoj zrakového vnímání a grafomotoriky

Pedagog vypráví dětem příběh o sluníčku, které si hrálo se stíny a omylem je zaměnilo. „Děti, pomůže sluníčku přiřadit správné stíny?“ Děti přiřazují správné barevné stíny sluníčku (buď mají vzorek barvy, nebo si stíny samy nakreslí).

Mění se kočička

Cíl aktivity: rozvoj zrakové paměti a pozornosti

Pedagog nakreslí na tabuli obrázek kočky. Děti si obrázek pozorně prohlédnou a poté se otočí. Pedagog na kočce něco změní nebo doplní. Úkolem dítěte je poznat a pojmenovat změnu. Tento postup se opakuje a postupně se zvyšuje náročnost aktivity.

Najde myška cestu k sýru

Cíl aktivity: stimulace zrakového vnímání

Pedagog připraví dítěti bludiště. Na začátek cesty nakreslí obrázek myšky a na druhý obrázek sýru. Úkolem dítěte je zorientovat se v bludišti a vyznačit cestu od myšky k sýru.

5.3.5 Dechová a fonační cvičení

Podle Bytešnickové (2012) spolu dechové a fonační cvičení vzájemně prolínají.

Hlavním cílem dechových cvičení je zdokonalení dýchání a nácvik správného nádechu a výdechu při mluvení. Slouží ke kvalitnějšímu rozvoji komunikačních dovedností. Při pravidelných cvičení mohou dechová cvičení odstranit některé slabší poruchy řeči. Různé aktivity na podporu správného dýchání lze v předškolním zařízení praktikovat buď skupinově, nebo individuálně. Samozřejmě čím menší počet dětí, tím je provedení různých typů dechových a fonačních cvičení efektivnější.

Při počátečním zařazování dechových cvičení by se měly děti umět správně nadechnout, úkolem pedagoga je ukázat dětem, jak má vypadat správný nádech.

Cvičení by měla být nejprve:

vsedě

Nácvik probíhá vsedě na židli, dítě je opřené zády, nohy má na zemi, kolena u sebe. Pedagog ukáže dítěti, kam má položit ruku (na místo hlasové opory – oblast žaludku). Úkolem dítěte je nadechnout se a při správném nádechu (nejprve nosem) by mělo pocítit, jak se dotýká sedadla židle. Tento cvik dítě libovolně opakuje, pedagog ho může doprovázet i různými zvuky, – např. bzzz, šššš apod.

vleže

Dítě se položí na vhodnou podložku, natáhne nohy a ruce má volně podél těla. Má se pozvolna nadechnout. Kontrolou správného nádechu je, pohyb ruky položené na břicho v oblasti bránice. Ta se společně s nádechem zvedá.

ve stoje

Pozice správného dýchání ve stoje je nejen pro děti nejobtížnější. Dítě si při nádechu nosem musí navíc dávat pozor, aby nezvedalo ramena.

Pro ovládnutí délky a síly nádechu může pedagog zařadit různé pomůcky např. flétnu, foukání do peříčka apod.

V knize od Bytešníkové (2012) je popsán nácvik správného nádechu a výdechu se zaměřením na jejich zřetelné oddělení takto:

- Souvislý pomalý nádech, souvislý pomalý výdech za současné fonace „fffff“
(vítr suší prádlo – foukáme do papírového ubrousku, který drží dítě před sebou)

- Krátký rychlý nádech, krátký rychlý výdech za současné fonace „f“
(odfoukneme smítko z ruky)
- Krátký nádech, dlouhý výdech s fonací „fúúú“, „húúú“
(zkoušíme, co všechno odnese vítr ze zahrady – foukání do listů ze sromu, pířka...)
- Nádech – výdech – pauza (nafukování balóneků)
- Prodloužený nádech, krátký výdech se současnou fonací „fí“
(kočka se naježí – foukáme do kousku kožešiny)
- Pomalý nádech, rychlý výdech s fonací „fíííí“
(velká vichřice – foukání do věží složených z papírových krabiček)
- Rychlý nádech, přerušovaný výdech s fonací „fo“
(slalom – foukáme do polystyrenových kuliček ve vyznačeném prostoru)
- Prodloužený nádech, přerušovaný výdech s fonací „š-š-š-š-š“
(posloucháme let ptáčka – šumění křidel) (Bytešniková, 2012 s. 126–127)

Příklady námětů pro realizaci dechových cvičení podle Bytešnikové (2012):

Zatoulané štěňátko

Cílem aktivity: nácvik správného břišního dýchání

Pedagog motivuje děti příběhem o zatoulaném štěňátku. Je unavené a vystrašené, tak si potřebuje si odpočinout. Dítě si lehne na podložku na záda, nohy má pokrčené, plyšovou hračku si položí na břicho a klidně dýchá. Pedagog kontroluje správné dýchání. Kontrolou je nadzvedávání plyšové hračky. Poté může přidat pokyn, aby dítě štěňátko uklidňovalo např. „pššššš“.

Magický nápoj

Cílem aktivity: nácvik správného nádechu nosem a ovlivňování výdechového proudu vzduchu

Pedagog motivuje děti tím, že si připraví kouzelný nápoj měnící barvu. Připraví dětem sklenici s čistou vodou a brčkem a nepozorovaně přimíchá do sklenice potravinářské barvivo. Dítě začne bublat a v tom momentě začne voda měnit barvu. Pedagog dbá na to, aby se dítě správně nadechovalo nosem.

Krmení medvídka

Cíl aktivity: nácvik správného dýchání nosem, nácvik zrychlení nebo zpomalení výdechu

Děti si společně nakreslí na tvrdou čtvrtku velkého medvídka. Na bříšku mu vystříhnou díru. Úkolem dětí je nakrmit hladového medvídka. Pomocí různých pomůcek – molitanový míček nebo kuličky z různého materiálu se snaží dofouknout „jídlo“ do medvídkova bříška. Pedagog kontroluje správné nadechování nosem.

Voňavé pexeso

Cíl aktivity: nácvik správného nádechu nosem

Pedagog připraví dětem do stejných krabiček různé vůně (skořice, pomerančová kůra, vanilkový lusk apod.) Krabičky označíme jako při pexesu. Úkolem dětí je vždy poznat stejnou vůně.

5.3.6 Rozvoj motoriky mluvních orgánů

Správně vyvinutá motorika mluvních orgánů je základ pro výslovnost veškerých hlásek, a proto by rozvoji měla být věnována maximální pozornost. „Aby dítě správně vyslovovalo, musí dosáhnout určité úrovně obratnosti mluvních orgánů v součinnosti se správným dýcháním a správnou hlasovou funkcí.“ (Bytešníková, 2012, s. 134)

Dále správnou výslovnost motoriky mluvních orgánů ovlivňuje:

Pohyb jazyka

Při vyslovování určitých hlásek záleží hlavně na rychlém a přesném pohybu jazyka. Záleží na tom, jakou hlásku chce dítě vyslovit, protože k některým stačí pouze určitá část

jazyka – hrot, hřbet nebo kořen. Dítě by mělo dokázat jazyk „zploštit“ a to zejména při vyslovování hlásek Ť, Ď, Ň.

Jako cvičení lze s dětmi provádět aktivity typu: olizování jazykem – nahoru, dolů, dokola, vyplazování jazyka (k jednomu uchu, druhému, rovně nebo ke špičce nosu) nebo počítání zubů pomocí jazyka.

Postavení rtů

Postavení rtů je buď aktivní, nebo pasivní. Aktivní postavení rtů vyžaduje výslovnost hlásek: B, M, F, O, U, S, Š. V pasivním postavení rty zůstávají při výslovnosti A, T, H, K. „Při artikulaci hlásek U, Š, Č rty zaokrouhlují retní štěrbinu a při realizaci hlásek I, S, C retní štěrbinu zaostřují.“ (Bytešnicková, 2012, s. 134)

Správné postavení rtů lze procvičovat různými cvičeními, například: foukání, špulení rtů nebo posouvání koutku k jedné a druhé straně.

Měkké patro

Měkké patro je aktivní při výslovnosti všech hlásek.

„Měkké patro můžeme zvednout a oddělit tak dutinu nosní od dvou ostatních rezonančních dutin vytvořením patrohltanového závěru (dochází k zabránění vstupu výdechového proudu do dutiny nosní), nebo naopak poklesnout a uvolnit tak vstup výdechového proudu do dutiny nosní a zapojit rezonanční dutinu (při realizaci M, N, Ň).“ (Bytešnicková, 2012, s. 135)

Měkké patro procvičujeme foukáním, bubláním apod.

Čelisti

Čelisti jsou také nedílnou součástí mluvidel, nicméně pohyblivá je pouze dolní část. Pohyb čelisti se může procvičovat krouživým pohybem, žvýkáním nebo posouváním čelisti dopředu a dozadu. Řada odborníků, zejména Bytešnicková (2012) klade důraz na rozvoj motoriky mluvidel prostřednictvím různých cvičení.

Příklady námětů pro rozvoj motoriky mluvidel podle Bytešnickové (2012):

Hra na kapříka

Cíl aktivity: rozvoj hybnosti rtů

Dítě má za úkol napodobovat kapříka. Jeho úkolem je zatnout zuby, vyšpulit rty a rty postupně je otevírat a zavírat.

Hra na hlemýždě

Cíl aktivity: rozvoj hybnosti jazyka

Dítě má ukázat plazení hlemýždě tím, že pomalu vystrkuje jazyk podélně dopředu ven z pusy a poté ho zpět pomalu zastrkuje.

Ještěrka

Cíl aktivity: zdokonalování hybnosti jazyka

Dítě má za úkol napodobit mrštnost ještěrky. Jazykem pohybuje různými směry: doprava, doleva, nahoru, dolů apod.

Koník frká

Cíl aktivity: rozvoj hybnosti rtů

Pomocí vhodné motivace má dítě napodobit koníka. Důležité je, aby dítě uvolnilo rty a pomocí silného výdechu rty rozkmitalo.

5.3.7 Hrubá motorika

Řeč a motorika spolu úzce souvisí. Právě s pohybem si začíná dítě osvojovat řeč. V případě, že má dítě obtíže s motorikou, často mívá i problém s rozvojem řeči. Proto je důležité, aby pedagogové rozvíjeli lokomoční, nelokomoční a manipulační dovednosti. Pro zaujetí dětí mohou používat různou motivaci – říkadla, písničky apod.

Ukázka námětů pro rozvoj hrubé motoriky podle Bytešníkové (2012):

Mlýn

Cílem aktivity: rozvoj pohybové koordinace, rytmického cítění a řečových dovedností

Děti na základě vhodné motivace představují, jak se točí mlýnské kolo. Krouží přitom pažemi a u toho do rytmu říkají: klip-klap, klip-klap.

Kouzelný šátek

Cíl aktivity: rozvoj hudebně – pohybových dovedností, zdokonalování smyslu pro rytmus

Pedagog motivuje vyprávěním o vílách... Děti si mají představit, jak tanec asi vypadal a na správně zvolenou hudbu tančit se šátky.

Další známe aktivity, které rozvíjejí nejen hrubou motoriku:

Kuba řekl

Opičí dráha

5.3.8 Jemná motorika a grafomotorika

Z hrubé motoriky vychází jemná motorika. I ta je důležitá pro rozvoj řeči. Jemnou motoriku a grafomotoriku je třeba rozvíjet nejen kvůli přípravě na psaní, ale je velice důležité, aby dítě dokázalo spojit funkci ruky s řečí. Stejně jako u hrubé motoriky souvisí poruchy jemné motoriky s řečovými dovednostmi.

V předškolním zařízení by tedy měl být kladen velký důraz právě na rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky.

Náměty pro nácvik grafomotoriky pomocí říkanek nebo písničkami dle Bytěšnickové (2012):

- Poklepy prstem – „Pod stolem drobky, kuřata zobky...“
- Svislá čára shora dolů – „Pec nám spadla, pec nám spadla“
- Vodorovná čára – „Tú, tú, tú, auto už je tu...“
- Svislá přerušovaná čára – „Prší, prší, jen se leje...“
- Šikmá čára – „Foukej, foukej větříčku...“
- Klubíčko – „Motám, motám klubíčko, pro tebe má kočičko“

- Horní oblouk – „Skákal pes, přes oves...“
- Spodní oblouk – „Houpy, houpy kočka snědla kroupy...“
- Horní nebo dolní smyčky – „Šiji boty do roboty, od soboty do soboty...“
- Horní oblouk, vlnovka – „Šel Janeček na kopeček, hnal před sebou pět oveček...“
- Vlnovka – „Holka modrooká, neseďávej u potoka...“
- Smyčky – „Šili ševci boty, sedlákovi do roboty...“
- Spirála – „Šnečku, šnečku vystrč růžky...“ (Bytešníková, 2012, s. 126-127)

Dalšími náměty jsou různé tvořivé aktivity, kterými si děti zdokonalují své schopnosti a dovednosti z oblasti jemné motoriky a grafomotoriky.

5.4 Překážky v rozvoji v předškolním zařízení

Průcha (2013) uvádí, že naplňování cílů v Rámcovém vzdělávacím programu je obtížné, protože podmínky předškolního vzdělávání nejsou úplně příznivé. Jako důvod uvádí např.:

Přeplněnost mateřských škol, kdy počet dětí na třídě se pohybuje mezi 20-28 dětmi na dva pedagogy. Kvůli velkému počtu dětí ve třídách je obtížnější provádět individuální práci s dítětem, které to potřebuje. Další překážku vidí Průcha v heterogenních třídách, kde pedagog pracuje s dětmi různého věku, tudíž naplňování cílů nejen z oblasti komunikace je výrazně složitější.

Dalšími překážkami mohou být podle Kořátkové (2008) také špatné vztahy na pracovišti v mateřské škole nebo špatná spolupráce pedagogů na třídě.

6 Školní připravenost z oblasti komunikační kompetence

Školní připravenost

Podle Kořátkové je školní připravenost definována jako: „...způsobilost a stav rozvoje obecných a praktických vědomostí, dovedností a návyků, které umožní dítěti pokračovat ve svém vývoji prostřednictvím školního vzdělávání (na úrovni kurikula/programu dané školy, které můžeme ve vztahu vybírat.“ (Kořátková, 2008, s. 114)

Školní připravenost by měl posuzovat hlavně pedagog MŠ ve spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou nebo učitel základní školy při zápisu.

6.1 Očekávané výstupy z RVP PV

Jazyk a řeč

- správně vyslovovat, ovládat dech, tempo i intonaci řeči
- pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno
- vyjadřovat samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky ve vhodně zformulovaných větách
- vést rozhovor (naslouchat druhým, vyčkat, až druhý dokončí myšlenku, sledovat řečníka i obsah, ptát se)
- domluvit se slovy i gesty, improvizovat
- porozumět slyšenému (zachytit hlavní myšlenku příběhu, sledovat děj a zopakovat jej ve správných větách)
- formulovat otázky, odpovídat, hodnotit slovní výkony, slovně reagovat
- učit se nová slova a aktivně je používat (ptát se na slova, kterým nerozumí)
- učit se z paměti krátké texty (reprodukovat říkanky, písničky, pohádky, zvládnout jednoduchou dramatickou úlohu apod.)
- sledovat a vyprávět příběh, pohádku
- popsat situaci (skutečnou, podle obrázku)

- chápat slovní vtip a humor
- sluchově rozlišovat začáteční a koncové slabiky a hlásky ve slovech
- utvořit jednoduchý rým
- poznat a vymyslet jednoduchá synonyma, homonyma a antonyma
- rozlišovat některé obrazné symboly (piktogramy, orientační a dopravní značky, označení nebezpečí apod.) a porozumět jejich významu i jejich komunikativní funkci
- sledovat očima zleva doprava
- poznat některá písmena a číslice, popř. slova
- poznat napsané své jméno
- projevovat zájem o knížky, soustředěně poslouchat četbu, hudbu, sledovat divadlo, film, užívat telefon (RVP PV, 2017, s. 18)

Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace

- vědomě využívat všechny smysly, záměrně pozorovat, postřehovat, všimati si (nového, změněného, chybějícího)
- záměrně se soustředit na činnost a udržet pozornost
- poznat a pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno
- přemýšlet, vést jednoduché úvahy a také vyjádřit to, o čem přemýšlí a uvažuje
- zaměřovat se na to, co je z poznávacího hlediska důležité (odhalovat podstatné znaky, vlastnosti předmětů, nacházet společné znaky, podobu a rozdíl, charakteristické rysy předmětů či jevů a vzájemné souvislosti mezi nimi)
- vnímat, že je zajímavé dozvědět se nové věci, využívat zkušenosti k učení
- postupovat a učit se podle pokynů a instrukcí
- chápat základní číselné a matematické pojmy, elementární matematické souvislosti a podle potřeby je prakticky využívat (porovnávat, uspořádávat a třídit soubory předmětů podle určitého pravidla, orientovat se v elementárním počtu cca do šesti,

- chápat číselnou řadu v rozsahu první desítky, poznat více, stejně, méně, první, poslední apod.)
- chápat prostorové pojmy (vpravo, vlevo, dole, nahoře, uprostřed, za, pod, nad, u, vedle, mezi apod.), elementární časové pojmy (teď, dnes, včera, zítra, ráno, večer, jaro, léto, podzim, zima, rok), orientovat se v prostoru i v rovině, částečně se orientovat v čase
  - učit se nazpaměť krátké texty, vědomě si je zapamatovat a vybavit
  - řešit problémy, úkoly a situace, myslet kreativně, předkládat „nápady“
  - nalézat nová řešení nebo alternativní k běžným
  - vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech (konstruktivních, výtvarných, hudebních, pohybových či dramatických) i ve slovních výpovědích k nim (RVP PV, 2017, s. 20)

Sebepojetí, city, vůle

- odloučit se na určitou dobu od rodičů a blízkých, být aktivní i bez jejich opory
- uvědomovat si svou samostatnost, zaujímat vlastní názory a postoje a vyjadřovat je
- rozhodovat o svých činnostech
- ve známých a opakujících se situacích a v situacích, kterým rozumí, ovládat svoje city a přizpůsobovat jim své chování
- vyjadřovat souhlas i nesouhlas, říci „ne“ v situacích, které to vyžadují (v ohrožujících, nebezpečných či neznámých situacích), odmítnout se podílet na nedovolených či zakázaných činnostech apod.
- uvědomovat si své možnosti i limity (své silné i slabé stránky)
- přijímat pozitivní ocenění i svůj případný neúspěch a vyrovnat se s ním, učit se hodnotit svoje osobní pokroky
- prožívat radost ze zvládnutého a poznaného

- vyvíjet volní úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení
- respektovat předem vyjasněná a pochopená pravidla, přijímat vyjasněné a zdůvodněné povinnosti
- zorganizovat hru
- uvědomovat si příjemné a nepříjemné citové prožitky (lásku, soucítění, radost, spokojenost i strach, smutek, odmítání), rozlišovat citové projevy v důvěrném (rodinném) a cizím prostředí
- prožívat a dětským způsobem projevovat, co cítí (soucit, radost, náklonnost), snažit se ovládat své afektivní chování (odložit splnění svých osobních přání, zklidnit se, tlumit vztek, zlost, agresivitu apod.)
- být citlivé ve vztahu k živým bytostem, k přírodě i k věcem
- těšit se z hezkých a příjemných zážitků, z přírodních i kulturních krás i setkávání se s uměním
- zachycovat a vyjadřovat své prožitky (slovně, výtvarně, pomocí hudby, hudebně pohybovou či dramatickou improvizací apod. (RVP PV, 2017, s. 21-22))

6.2 Očekávané výstupy RVP PV zpracované v literatuře

Odborníci, konkrétně Bednářová (2015), Klenková (2006) a Smolík (2014) zpracovali očekávané výstupy z řečových dovedností dítěte na konci předškolního období na základě RVP PV. Pro přehlednost byly očekávané výstupy rozděleny podle oblastí na:

Gramatická struktura jazyka

- mluvit gramaticky správně
- poznat nesprávně utvořenou větu
- mít správnou výslovnost
- mít artikulační obratnost
- mluvit ve větách, v souvětích
- používat správně předložky

- skloňovat slovesa, podstatná jména
- mít správný slovosled ve větě
- umět vytvářet jednotné i množné číslo
- používat správné tvary podstatných jmen
- při porovnávání užívat správnou terminologii slov
- používat správné tvary slov při stupňování přídavných jmen
- dokázat do příběhu doplnit slovo ve správném tvaru

Souvislé vyjadřování

- umět smysluplně popsat obrázek
- poznat nesmysl na obrázku a následně umět dokázat vysvětlit, proč
- sestavit obrázky dle časové posloupnosti
- vyprávět příběhy pomocí obrázků
- reprodukovat příběh/pohádku bez obrázků
- znát alespoň základní pohádkové postavy
- definovat význam pojmů

Vlastní projev

- přirozeně navazovat kontakt
- dokázat vést dialog, klást vhodné otázky, dokázat odpovědět
- užívat oční kontakt
- sdělit své jméno, příjmení, bydliště
- vyprávět zážitek
- recitovat básničku, říkanku
- umět zazpívat písničky
- používat pravidla komunikace

Jazykový cit

- chápat rým
- tvořit rým

Sluchové vnímání a fonemický sluch

- rozlišovat okolní zvuky
- rozlišovat slova podle obrázků
- rozlišovat slabiky
- rozlišovat bezvýznamové slabiky
- určit počet slabik ve slově
- rozlišovat slova pouze sluchem

Rytmické cítění

- umět rytmitizovat slova pomocí vytleskávání nebo vyťukávání
- umět opakovat daný rytmus
- umět rytmitizovat slova, popřípadě rytmitizace vlastního jména
- zvládnout záznam krátké rytmičké struktury

Analýza slov

- slabikovat slova
- hláskovat slova
- rozlišovat první slabiku ve slově
- rozlišovat poslední slabiku ve slově
- určit první hlásku ve slově
- určit poslední hlásku ve slově

Porozumění řeči

- manipulovat s předměty podle pokynů
- vybrat obrázky podle pokynů
- vyčlenit ze skupiny
- tvořit nadřazené pojmy bez vizuální podpory
- tvořit podřazené pojmy bez vizuální podpory
- tvořit slova stejného významu
- tvořit slova opačného významu
- chápat citově zabarvené věty

Slovní zásoba

- mít přiměřenou pasivní slovní zásobu, kdy dítě rozumí tomu, co dospělý říká
- mít přiměřenou aktivní slovní zásobu, kdy dítě dokáže vhodně říci svoji myšlenku

7 Praktická část

7.1 Cíl výzkumné části

Cílem výzkumné části je zjistit úroveň řečových dovedností dětí předškolního věku a následně je porovnat s očekávanými kompetencemi.

Výzkumné otázky

1. Na jaké úrovni jsou řečové dovednosti dětí předškolního věku v dané mateřské škole?
2. Jaké jsou rozdíly mezi řečovými dovednostmi dětí předškolního věku a očekávanými kompetencemi?
3. Jakými metodami/aktivitami rozvíjí mateřská škola řečové dovednosti dětí předškolního věku?

7.2 Metody výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření byla použita kvantitativní metoda. Zde byly použity metody:

- testování, (škálování)
- anketa

7.2.1 Testování

Pro vlastní výzkum bylo osloveno šest mateřských škol v Plzni a následný výzkum byl realizován se čtyřmi mateřskými školami, které byly ochotné spolupracovat. Na základě získaných informací bude zpracován návrh řešení.

Testování a zaznamenávání do škál bylo v konkrétních mateřských školách, se kterými jsem se před návštěvou podrobně seznámila. Některé mateřské školy jsem poznala v rámci praxe při studiu.

Do výzkumu bylo zařazeno celkem sedm aktivit. Aktivity byly vybrány z knih Školní zralost (Bednářová, 2015), Diagnostika předškoláka (Klenková, 2003) a Diagnostika jazykového vývoje (Smolík, 2014). Podle nich budou porovnány řečové dovednosti dětí předškolního věku s očekávanými kompetencemi dle RVP PV. Vybrané aktivity byly realizovány s předškolní třídou v minulém školním roce, aby byla zjištěna náročnost aktivit a zajištěna kvalitní organizace testování. Pro přehlednost byl vytvořen hodnotící arch (viz příloha č. 1 – Hodnotící arch), kde je popsána daná aktivita. Hodnotící škála byla převzata z knihy Školní zralost od Bednářové (2015).

Představení dítěte

Účelem zařazení této aktivity bylo seznámení s dítětem a pozorování dítěte při komunikaci. Pozornost byla věnována zejména verbálnímu kontaktu, očnímu kontaktu a schopnosti dítěte vést dialog.

Tato aktivita zkoumá pragmatickou rovinu jazyka. (Bednářová, 2015)

Používání synonym a antonym

Aktivita zjišťuje u dětí rozvoj myšlení a představivost. Pro správné používání synonym a antonym musí mít dítě dostatečnou aktivní slovní zásobu. (Smolík, 2014)

Tato aktivita zkoumá lexikálně-sémantickou rovinu jazyka. (Bednářová, 2015)

Rozpoznání počáteční a konečné hlásky ve slově

Hledání počáteční a konečné hlásky ve slově je velice důležitá dovednost, kterou by měly děti na konci předškolního období zvládat tak, aby neměly v první třídě potíže s osvojováním čtení a psaní. (Bytešnicková, 2012)

Tato aktivita patří do foneticko-fonologické roviny jazyka. (Bednářová, 2015)

Seřazení obrázků podle časové posloupnosti

Řazením podle časové posloupnosti se děti učí nejen reprodukovat příběh (Kutálková, 1996), ale také dokáží v textu vyhledat základní informace. Podobnými aktivitami si děti rozvíjejí souvislý projev, i základní předmatematické dovednosti, například uspořádávání, třídění, porovnávání. (Kaslová, 2010)

Tato aktivita zkoumá lexikálně-sémantickou rovinu jazyka. (Bednářová, 2015)

Jazykový cit – doplňování vhodných slov do textu, práce s textem – odpověď na otázky, odvození slov

Aktivita je důležitá pro rozvoj sluchového vnímání, pozornosti a jazykového citu. Získané dovednosti se osvědčí například ve slovních úlohách, (Kaslová, 2010) a různých doplňovacích cvičení.

Tato aktivita zkoumá morfologicko-syntaktickou rovinu jazyka. (Bednářová, 2015)

Zrakové percepce – hledání rozdílů

Aktivita byla zařazena z důvodu zjištění úrovně vizuálního vnímání a dovednosti udržení pozornosti. Vizuální vnímání je nezbytně nutné pro osvojení čtení a psaní (Klenková, 2003), ale také patří k základním předmatematickým činnostem – porovnávání (Kaslová, 2010).

Tato aktivita zkoumá lexikálně-syntaktickou rovinu jazyka. (Bednářová, 2015)

Souvislý projev – charakteristika ročního období

Souvislý projev je pro komunikaci dítěte velice důležitý. Důležité je, aby dítě umělo adekvátně odpovídat, vhodně se zeptat na otázku nebo bylo schopné držet se tématu. (Bednářová, 2015) Dítě musí mít také dostatečnou slovní zásobu, jistotu při komunikaci nebo vyjadřovací pohotovost.

Tato aktivita zkoumá morfologicko-syntaktickou rovinu jazyka. (Bednářová, 2015)

7.2.2 Anketa

Aby byly zjištěny metody, se kterými pedagogové rozvíjejí řečové dovednosti dětí v mateřských školách, byla použita anketa. Anketní otázka zněla: „*Jakými metodami/aktivitami rozvíjíte v mateřských školách řečové dovednosti dětí, abyste dosáhly očekávaných kompetencí?*“ (viz příloha č. 2 – Vzor ankety) Otázka byla účelová, aby bylo zjištěno, jaké metody si pedagogové propojují s řečovými dovednostmi.

7.3 Charakteristika výzkumného souboru

Do výzkumu byly vybrány čtyři mateřské školy z Plzně. Výběr byl takový, aby se podmínky vzdělávání co nejvíce lišily z pohledu složení tříd (heterogenní, homogenní), počtu dětí ve třídě, počtu pedagogů ve třídě, velikosti mateřské školy a oblasti, kde se mateřská škola nachází. Výzkum byl realizován vždy se 13 předškolními dětmi v dané třídě.

Charakteristika MŠ A

Mateřská škola se nachází na okraji města Plzně. Má 8 tříd po 28 žácích, tedy 224 dětí. Třídy jsou převážně věkově homogenní.

Počet dětí ve třídě: 28

Složení tříd: homogenní

Počet pedagogických pracovníků na třídě: 2 učitelky

Metody a aktivity pro rozvoj řečových dovedností: vyprávění, poslech, rozhovor (skupinová konverzace), přednes, popis obrázku (aktivity), dramatizace, prohlížení knih a časopisů, určení počáteční hlásky ve slově

Charakteristika MŠ B

Mateřská škola se nachází v Plzni v centru. Má dvě pracoviště, celkem 10 tříd po 28 žácích. Na jednom pracovišti je jedna třída s logopedickým zaměřením.

Počet dětí ve třídě: 28

Složení tříd: heterogenní

Počet pedagogických pracovníků na třídě: 2 učitelky

Metody a formy práce na podporu řečových dovedností: vyprávění, přednes, popis obrázku, dechová cvičení, rozlišování krátkých a dlouhých slov, určení počtu slabik ve slově

Charakteristika MŠ C

Mateřská škola se nachází na okraji města Plzně. Má dvě pracoviště, celkem 6 tříd. Kapacita tříd je 16 dětí, s výjimkou jedné třídy, která má kapacitu na 24 dětí.

Počet dětí ve třídě: 16

Složení tříd: homogenní

Počet pedagogických pracovníků ve třídě: 1 učitelka + asistent

Metody a formy práce na podporu řečových dovedností: vyprávění, četba, rozhovory (skupinová konverzace), dechová cvičení

Charakteristika MŠ D

Mateřská škola v centru města Plzně a je součástí základní školy. Má jednu třídu, která se nachází v přízemí budovy.

Počet dětí ve třídě: 22

Složení tříd: heterogenní

Počet pedagogických pracovníků na třídě: 2 učitelky + asistent

Metody a formy práce na podporu řečových dovedností: Vyprávění, četba, rozhovory (skupinová konverzace), popis obrázku, dramatizace

7.4 Získaná data z výzkumu

7.4.1 Z testování

Testováno bylo celkem 52 dětí, konkrétně v každé mateřské škole 13 dětí. Děti byly rozděleny do skupin po 5-6 dětech a pracovaly na určitých stanovištích.

Představení dítěte

Tato aktivita umožnila seznámení s dítětem a vytvoření příjemného prostředí pro testování. Dětem nedělalo potíže navázání dialogu ani oční kontakt. Dokázaly také porozumět zadané otázce.

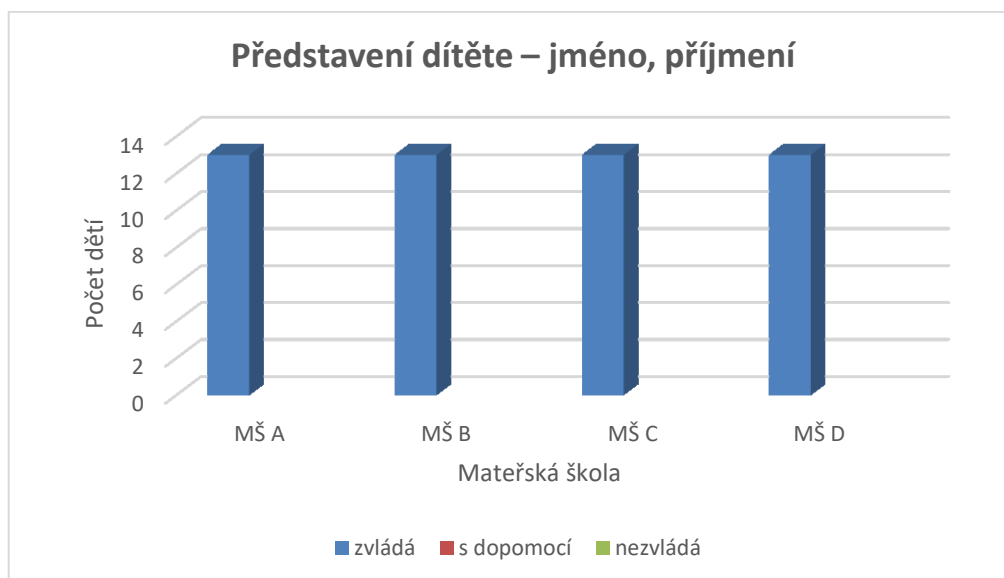
Byly položeny otázky:

„Povíš mi, jaké je tvoje jméno a příjmení“

„A kde bydlíš?“

Tabulka č. 1 – Představení dítěte – jméno, příjmení

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	13			13
MŠ B	13			13
MŠ C	13			13
MŠ D	13			13
Celkem	52			

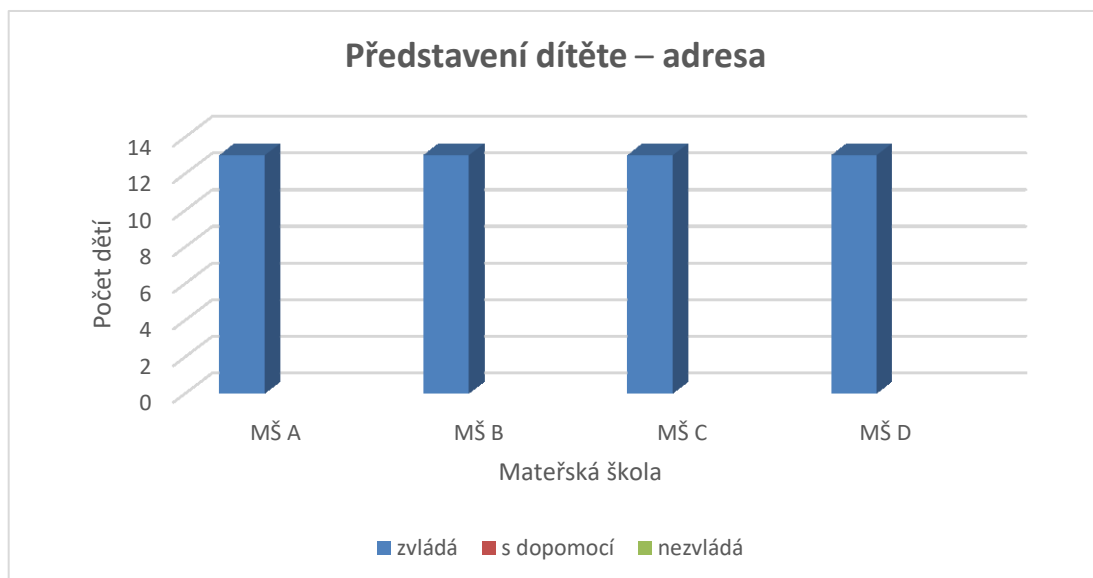

Obrázek č. 1 – Představení dítěte jméno – příjmení (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že všechny testované předškolní děti dokáží říci své jméno a příjmení.

Tabulka č. 2 – Představení dítěte – adresa

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	13			13
MŠ B	13			13
MŠ C	13			13
MŠ D	13			13
Celkem	52			

Obrázek č. 2 – Představení dítěte – adresa (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že všechny testované předškolní děti dokáží sdělit svoji adresu.

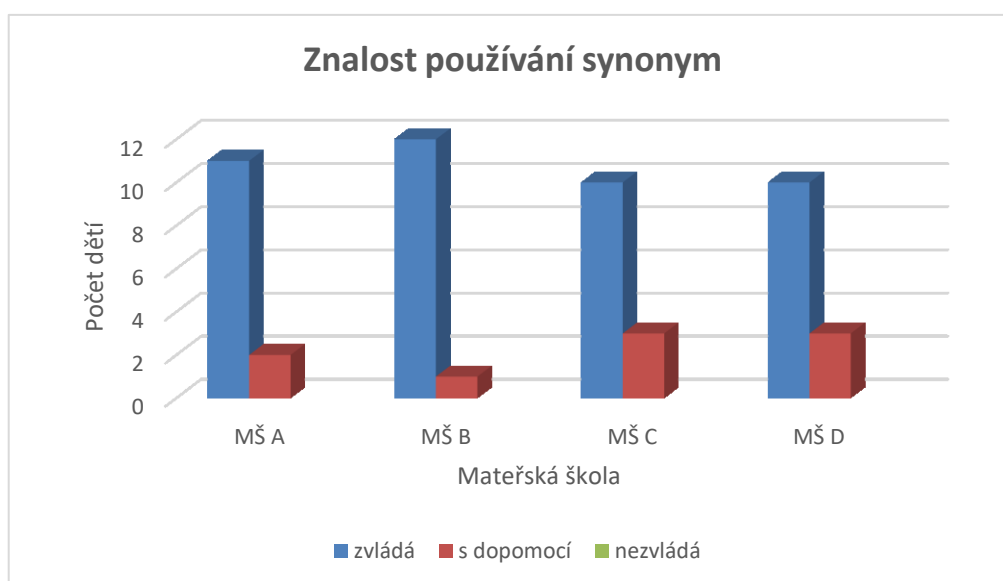
Používání synonym a antonym

Každé dítě mělo připraveno pět kartiček se slovy. Na kartičkách bylo napsáno slovo a podle barvy měly děti vymyslet synonymum nebo antonymum. Zelené kartičky obsahovaly slova – zralý, široký, mokrý, křivý, děti měly vymyslet antonyma k danému slovu. Bílé kartičky obsahovaly slova – krásný, hodně, děti měly vymyslet synonyma k danému slovu. Konkrétní slova byla vybrána náhodně, ale s rozdílnou náročností.

Dítě si samo vybralo kartičku a mělo určit buď synonymum, nebo antonymum. V případě potřeby si dítě význam slova zdramatizovalo nebo si vytvořilo vhodné podstatné jméno.

Tabulka č. 3 – Znalost používání synonym

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	11	2		13
MŠ B	12	1		13
MŠ C	10	3		13
MŠ D	10	3		13
Celkem	43	9		

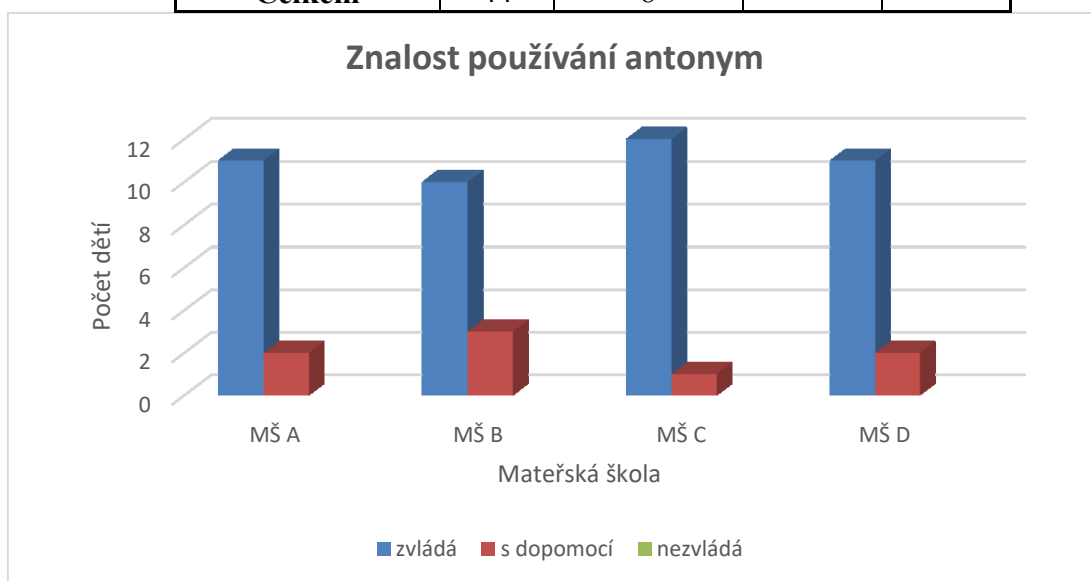

Obrázek č. 3 – Znalost používání synonym (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že 43 z 52 dětí dokáže vymyslet synonymum k danému slovu. Dalších 9 dětí dokázaly určit synonymum s mírnou dopomocí. Nejlépe dokázaly určit synonymum děti z MŠ B, kdy pouze jednomu dítěti dělalo mírné potíže určit synonymum ke slovu „hodně“. S dopomocí si jedno dítě přidalo vhodné podstatné jméno – hodně „jablek“, a poté již určilo synonymum. Děti z MŠ A také dokázaly určit synonyma k daným slovům. Pouze u 2 dětí byla poskytnuta dopomoc – děti si přidaly vhodné podstatné jméno. Děti ze MŠ D a MŠ C také dokázaly určit synonymum. Pouze 3 ze 13 dětem byla poskytnuta dopomoc.

Tabulka č. 4 – Znalost používání antonym

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	11	2		13
MŠ B	10	3		13
MŠ C	12	1		13
MŠ D	11	2		13
Celkem	44	8		

Obrázek č. 4 – Znalost používání antonym (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že děti určování antonym zvládají. Nejlépe dokázaly určit antonyma děti z MŠ C, kdy pouze jednomu dítěti činilo mírné potíže určit antonymum ke slovu zralý. Děti z MŠ A a MŠ D dokázaly určit antonyma, konkrétně 11 ze 13 dětí zvládalo určit antonymum bez pomoci a 2 děti s mírnou dopomocí. Dětem činilo mírné obtíže slovo zralý a křivý. U slova zralý si dítě přidalo vhodné podstatné jméno a u slova křivý bylo vhodné zařadit dramatizaci. V MŠ B děti aktivitu taky zvládly, 3 děti aktivitu zvládly s dopomocí.

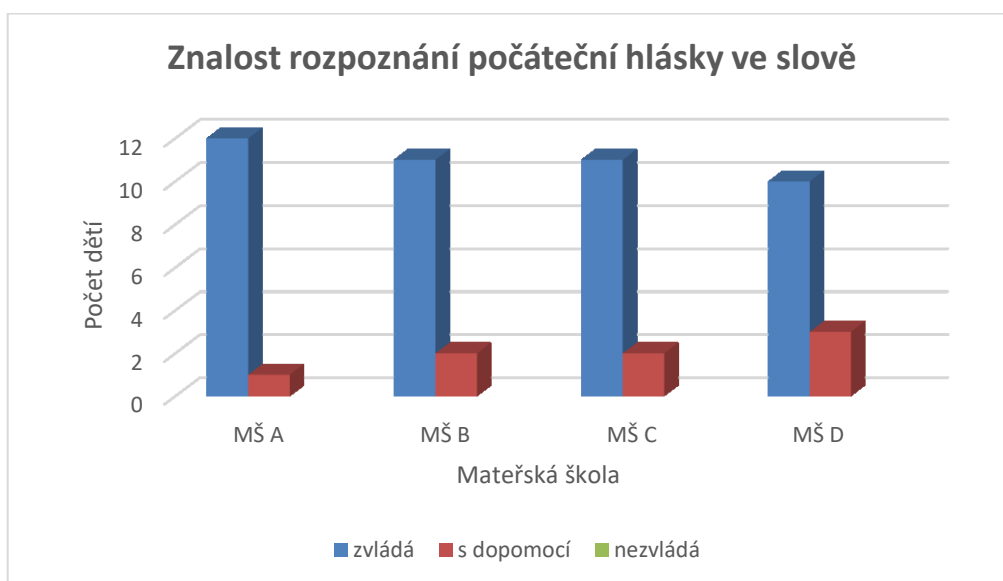
Rozpoznání počáteční a konečné hlásky ve slově

Pro zpestření testování jsem použila interaktivní tabuli.

Děti si nejprve poslechly zadání. Na interaktivní tabuli měly za úkol vybrat slova začínající na hlásky K, L, Z. Aktivita byla provedena formou třídění obrázků. Na konci cvičení děti zjistily, zda vybraly správná slova. Jako koncovou hlásku měly v nabídce vyhledat slova končící na hlásku O, A, E.

Tabulka č. 5 – Rozpoznávání počáteční hlásky ve slově

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	12	1		13
MŠ B	11	2		13
MŠ C	11	2		13
MŠ D	10	3		13
Celkem	44	8		

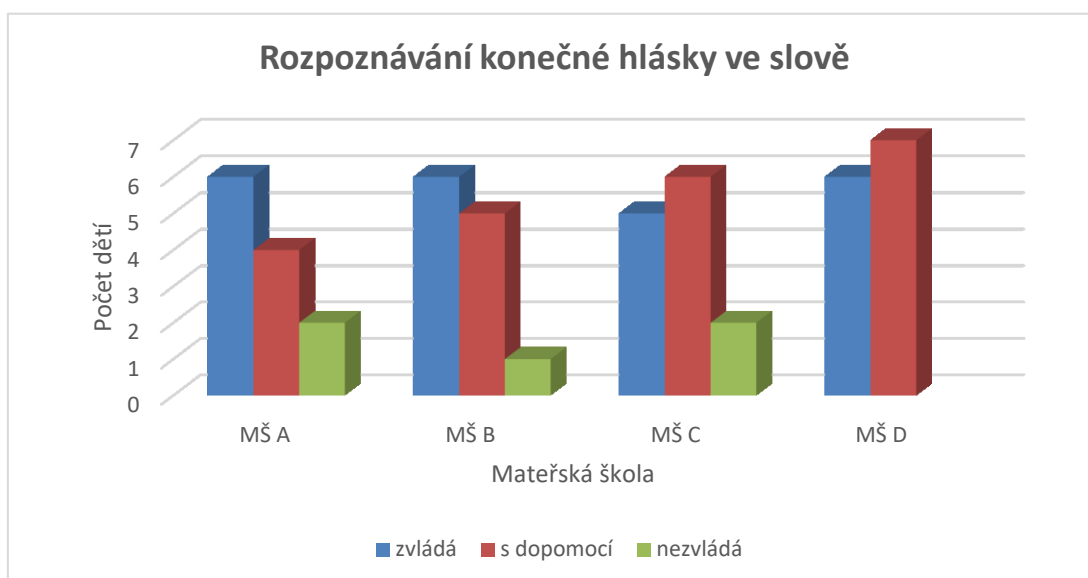
Obrázek č. 5 – Znalost rozpoznání počáteční hlásky ve slově (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že děti většinou zvládají rozpoznat počáteční hlásku ve slově. Děti z MŠ A dokázaly určit počáteční hlásku ve slově téměř všechny, konkrétně 12 ze 13 dětí. I v dalších mateřských školách, konkrétně v MŠ B a MŠ C, děti určování počáteční hlásky

zvládaly, jen 2 dětem z každé MŠ byla poskytnuta mírná dopomoc. V MŠ D potřebovaly 3 děti dopomoci, aby počáteční hlásku určily.

Tabulka č. 6 – Rozpoznávání konečné hlásky ve slově

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	6	4	2	13
MŠ B	6	5	1	13
MŠ C	5	6	2	13
MŠ D	6	7		13
Celkem	23	22	5	

Obrázek č. 6 – Znalost rozpoznání konečné hlásky ve slově (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že rozpoznávání konečné hlásky ve slově činila dětem obtíže. Aktivitu zvládlo bez pomoci v průměru 6 ze 13 dětí. Hláška, která dětem činila dětem největší obtíže, byla samohláska E – konkrétně slovo puklice, protože děti často nedokázaly poznat z obrázku, o který předmět se jedná – význam slova byl vždy individuálně vysvětlen. V případech, že si dítě nevědělo rady, byla mu poskytnuta dopomoc formou opakování slova, aby dítě zvládlo rozpoznat poslední hlásku. Nicméně i při opakování daného slova 5 dětí z vybraných mateřských škol nedokázalo poslední hlásku ve slově rozpoznat.

Seřazení obrázků podle časové posloupnosti

Aktivita byla zvolena formou řazení denních činností. Děti měly k dispozici devět kartiček. Na první kartičce bylo nakresleno dítě, které vstává. Pro upřesnění bylo na kartičce nakresleno sluníčko. Druhá kartička znázorňovala dítě při ranní hygieně, konkrétně čištění zubů. Na třetí kartičce bylo nakresleno dítě v kuchyni, které ráno snídá. Čtvrtá kartička znázorňovala budovu mateřské školy. Na páté kartičce byl park, který měl evokovat odpolední procházku s rodiči. Šestá kartička zobrazovala dítě při večeři. Na sedmé kartičce byla nakreslena koupelna, ve které dítě provádí večerní hygienu. Osmá kartička zpodobňovala rodiče, který dítěti čte pohádku před spaním. Na poslední kartičce bylo nakresleno dítě, které spí. Pro upřesnění byla naznačena noc (měsíc, hvězdy). Každá kartička byla dítětem popsána a zadání úkolu znělo: „*Uspořádej kartičky podle toho, jak jdou za sebou v průběhu dne od rána do večera.*“ Zadání bylo ještě zpřesněno tím, že pokud dítě některou činnost neprovádí, ať danou kartičku položí stranou.

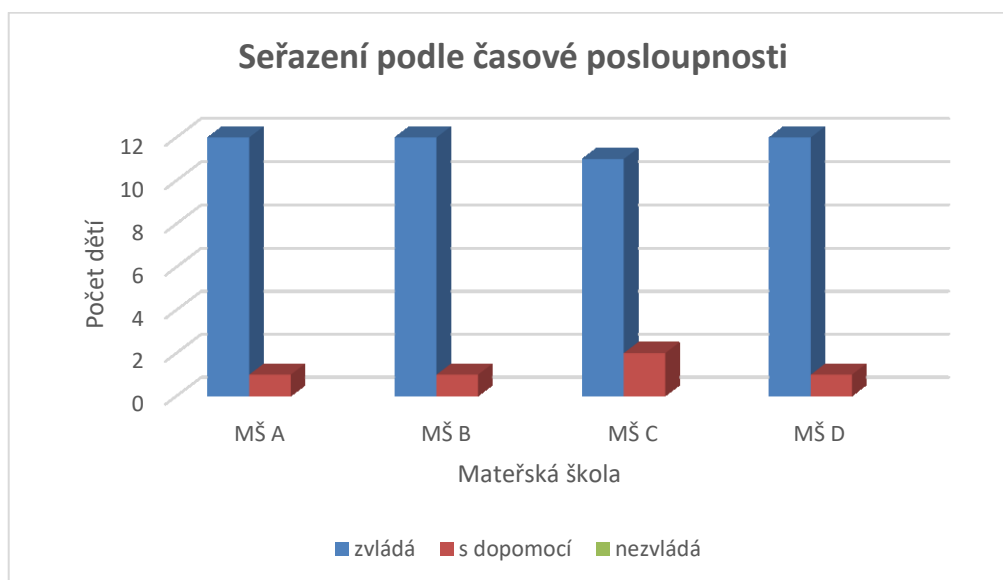
Po ukončení aktivity byl proveden s každým dítětem rozbor uspořádané řady. Pořadí kartiček se lišily, protože každé dítě má svůj vlastní režim dne. Bylo zajímavé, že většina dětí všechny kartičky použily, ale z rozhovoru vyplynulo, že danou aktivitu neprovádí, například ranní snídaneč.

Dále děti často za nadbytečnou označily kartičku, kde rodič dětem čte pohádku před spaním. Při individuálním rozhovoru vyšlo najevo, že děti často usínají při pohádce v televizi nebo na tabletu.

Řada dětí také nezařazovala kartičku, kde byla znázorněna odpolední procházka s rodiči. Děti většinou odpověděly, že na procházku s rodiči chodí jen občas, proto obrázek do řady běžných denních činností nezařadily.

Tabulka č. 7 – Seřazení podle časové posloupnosti

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	12	1		13
MŠ B	12	1		13
MŠ C	11	2		13
MŠ D	12	1		13
Celkem	47	5		

Obrázek č. 7 – Seřazení podle časové posloupnosti (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že seřazení podle časové posloupnosti děti zvládají. Konkrétně 12 ze 13 dětí z MŠ A, MŠ B a MŠ D zvládly aktivitu bez dopomoci. 2 dětem z MŠ C byla poskytnuta dopomoc.

Jazykový cit – doplňování vhodných slov do textu, práce s textem – odpověď na otázky, odvozování slov

Text pohádky byl z knihy Pohádky k povídání do Šárky Jechové (2015), konkrétně známou pohádkou O Smolíčkovi. Nejprve byla přečtena pohádka, přičemž děti nejprve doplňovaly

slova podle namalovaných obrázků, například les, jeskyně, jelen, a poté již bez obrázkové nápovědy samy doplňovaly slova, která patřila do textu. Děti, které pohádku znaly, tak po doplnění většiny textu převyprávěly závěr pohádky samy.

Po přečtení pohádky byly dětem položeny otázky:

„Kde bydlel Smolíček?“

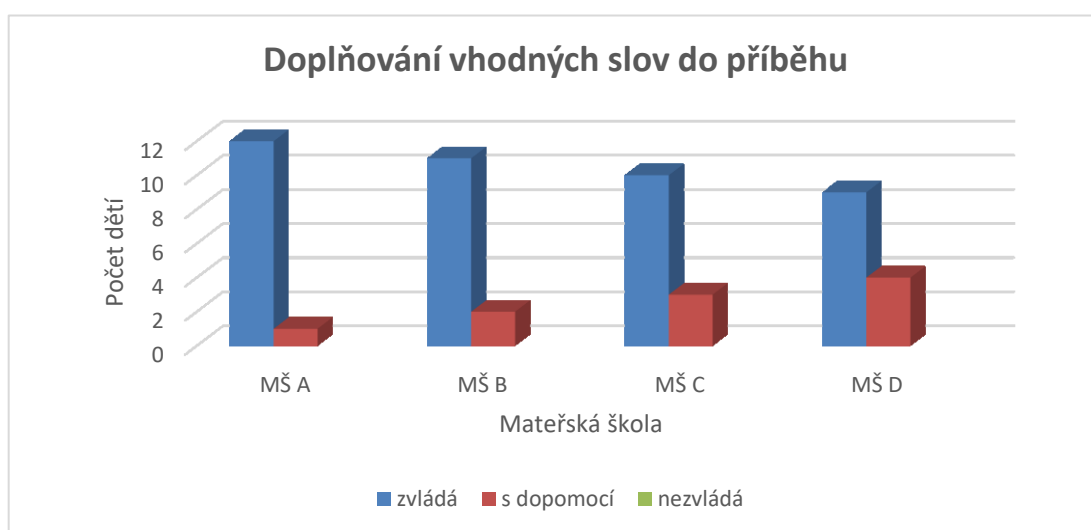
„Kam odcházel jelen?“

„Kolik prstíčků chtěly strčit jeskyňky do dveří?“

Dalším úkolem bylo odvozování názvů slov. Nejprve bylo dítěti vysvětleno, proč se jeskyňky jmenují podle slova jeskyně. „Zkusíš vymyslet, jak vznikla i další slova?“
Příklady slov: lesník, cukroví, houslista, pekařka, dřevorubec.

Tabulka č. 8 – Doplnění vhodných slov do příběhu

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	12	1		13
MŠ B	11	2		13
MŠ C	10	3		13
MŠ D	9	4		13
Celkem	42	10		

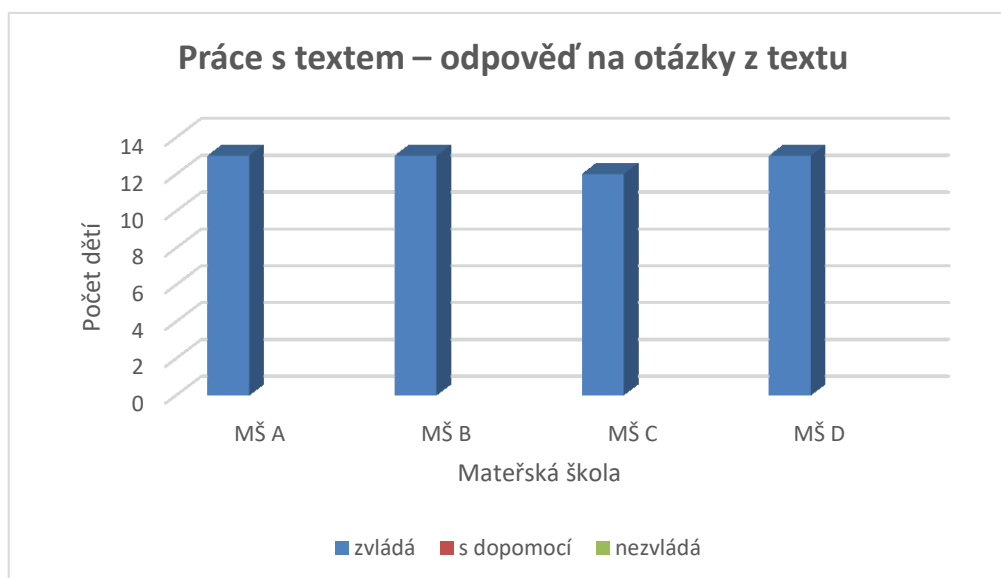

Obrázek č. 8 – Doplnění vhodných slov do příběhu (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že děti aktivitu doplňování vhodných slov do příběhu zvládaly. Nejlépe dopadly děti z MŠ A, kdy aktivitu zvládlo 12 ze 13 dětí. V MŠ B byla poskytnuta pomoc 2 dětem, MŠ C 3 dětem a v MŠ D 4 dětem.

Tabulka č. 9 – Práce s textem – odpověď na otázky z textu

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	13			13
MŠ B	13			13
MŠ C	12			13
MŠ D	13			13
Celkem	52			

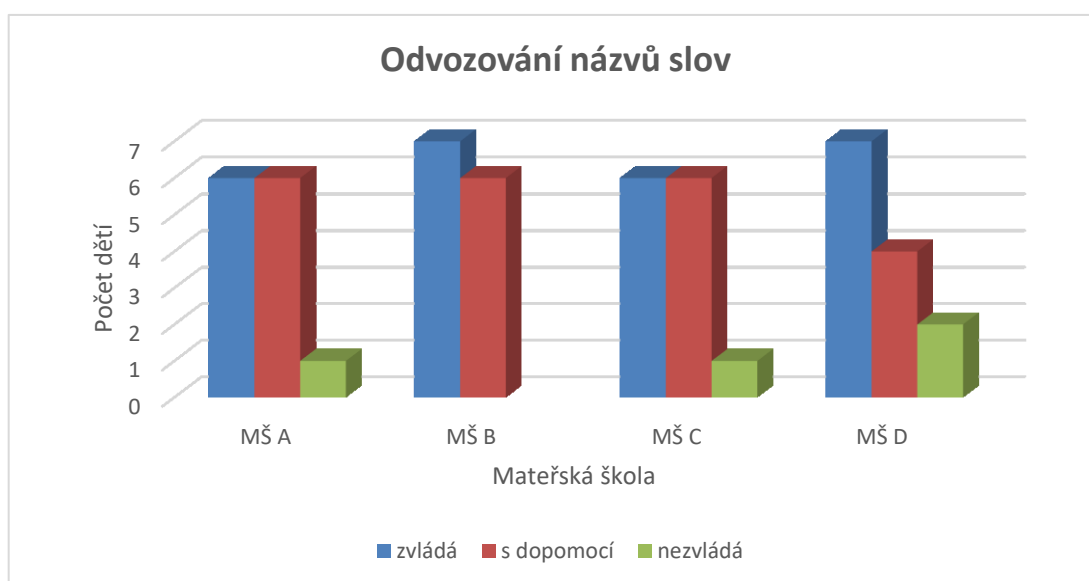

Obrázek č. 9 – Práce s textem – odpověď na otázky z textu (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že děti dokáží vnímat text pohádky a následně opovědět na otázky.

Tabulka č. 10 – Odvozování názvů slov

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	6	6	1	13
MŠ B	7	6		13
MŠ C	6	6	1	13
MŠ D	7	4	2	13
Celkem	32	16	4	

Obrázek č. 10 – Odvozování názvů slov (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

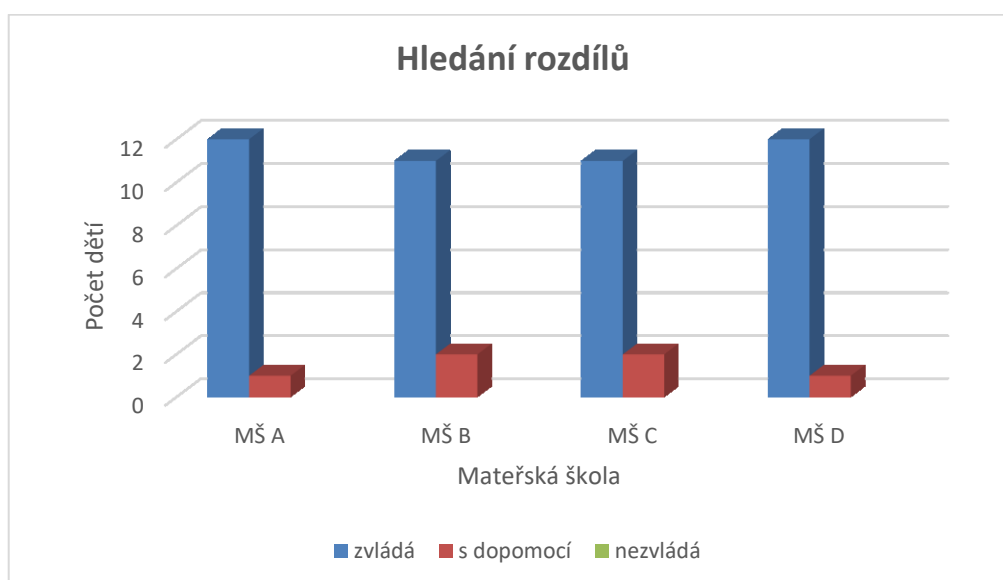
Z testování vyplývá, že aktivita odvozování názvů slov činila obtíže. Nejlépe aktivitu zvládly děti z MŠ B, konkrétně 7 dětí bez dopomoci a 6 s dopomocí. Z MŠ D 7 dětí aktivitu zvládlo, 4 děti s dopomocí a 2 děti nedokázaly odvodit název slova vůbec. Z MŠ A a MŠ C 6 dětí aktivitu zvládlo a 6 dětí aktivitu zvládlo s dopomocí.

Zrakové percepce – hledání rozdílů

Děti měly k dispozici dvě kartičky, na kterých byl nakreslený chlapec v posteli ve svém pokoji. Na obrázcích byly celkem čtyři rozdíly, na které dítě upozorňovalo během našeho rozhovoru. Aktivita navazovala na aktivity řazení dle časové posloupnosti.

Tabulka č. 11 – Úroveň zrakové percepce – hledání rozdílů

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	12	1		13
MŠ B	11	2		13
MŠ C	11	2		13
MŠ D	12	1		13
Celkem	46	6		

Obrázek č. 11 – Hledání rozdílů (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že děti dokáží najít rozdíly. Z MŠ A a MŠ D aktivitu zvládlo 12 ze 13 dětí. V MŠ B a MŠ C zvládlo aktivitu 11 dětí a 2 děti s dopomocí.

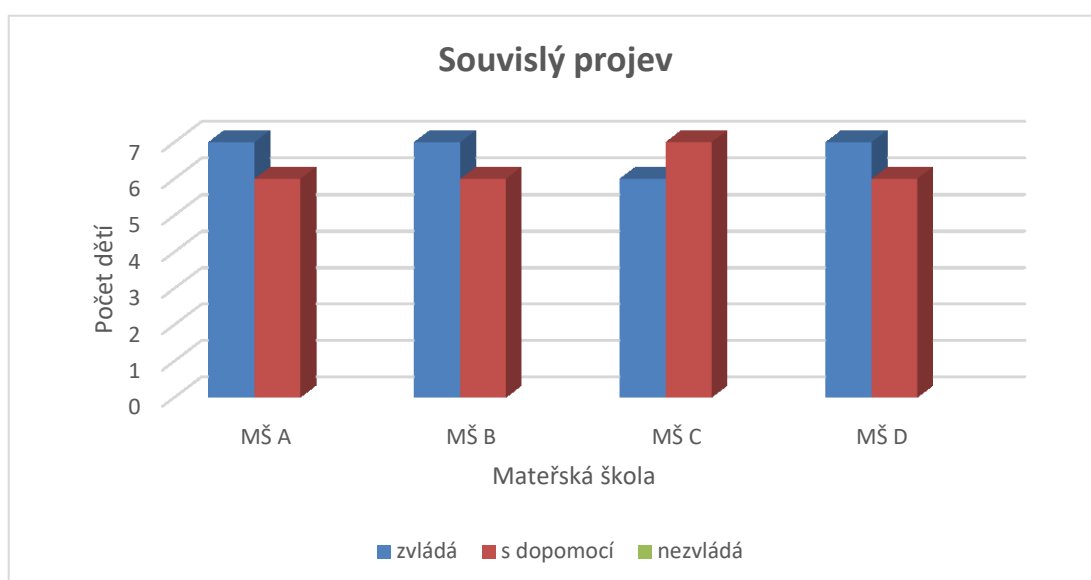
Souvislý projev – charakteristika ročního období

Tato aktivita byla zařazena na konec testování. Děti měly na koberci 4 obrázky otočené tak, aby neviděly, co je na obrázcích nakresleno. Každé dítě si vybralo jeden obrázek s daným ročním obdobím a mělo ho slovně charakterizovat. Hlavním cílem bylo pozorování dítěte,

zda o daném ročním období mluví ve větách, v souvětích, zda mluví samostatně. Pozornost byla věnována také tomu, jestli dítě mluví v souvislých větných celcích.

Tabulka č. 12 – Souvislý projev – charakteristika ročního období

Název MŠ	zvládá	s dopomocí	nezvládá	celkem
MŠ A	7	6		13
MŠ B	7	6		13
MŠ C	6	7		13
MŠ D	7	6		13
Celkem	27	25		

Obrázek č. 12 – Souvislý projev (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z testování vyplývá, že tato aktivita činila dětem největší obtíže. Z MŠ A, MŠ B a MŠ D zvládlo aktivitu 7 ze 13 dětí, ostatní s dopomocí. V MŠ C zvládlo aktivitu pouze 6 ze 13 dětí a 7 dětem musela být poskytnuta dopomoc.

7.4.2 Z ankety

Na anketní otázku odpovědělo 50 ze 70 oslovených po celé České republice. Výsledky ankety jsou zaznamenávány v tabulkách a grafu.

Tabulka č. 13 – Informace o respondentech a metodách/aktivitách užívaných respondenty k rozvoji řečových dovedností

Číslo respondenta	Dosažené vzdělání	Délka praxe	Metody, aktivity
1	VŠ	38	1, 2, 3, 6, 10, 13, 14, 15, 16, 18, 19
2	SŠ	15	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 16
3	SŠ	22	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 13, 14, 15
4	SŠ	35	1, 2, 4, 5, 7, 8, 10, 13, 14, 16,
5	SŠ	11	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 15, 17
6	VŠ	3	1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 17
7	SŠ	27	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14
8	SŠ	17	1, 2, 3, 5, 6, 8, 10, 11, 13, 15
9	VŠ	15	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14
10	VŠ	7	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 14, 16
11	VŠ	5	1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 13, 17
12	SŠ	5	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 14
13	SŠ	32	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 16, 19
14	SŠ	23	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 15
15	SŠ	19	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 18
16	SŠ	9	1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 15, 18
17	SŠ	29	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12
18	SŠ	15	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 15, 16, 17
19	SŠ	8	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 15, 16
20	SŠ	23	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 14
21	VŠ	11	1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 16, 18
22	SŠ	37	1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 12, 14, 16
23	SŠ	26	1, 2, 3, 5, 6, 11, 13, 15, 17
24	SŠ	35	1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 17, 18, 19
25	SŠ	6	1, 4, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 16
26	SŠ	1	1, 2, 4, 5, 7, 11, 12, 17, 18
27	SŠ	27	1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 13, 14, 18
28	VŠ	4	1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 16, 17, 19
29	VŠ	4	1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 13
30	VŠ	3	1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 14, 16, 18
31	SŠ	34	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 13, 15
32	VŠ	0	1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 18
33	SŠ	17	1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13
34	VŠ	7	1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 14, 18
35	SŠ	3	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13, 14

36	SŠ	3	1, 2, 3, 4, 6, 9, 10, 11, 15, 17
37	SŠ	19	1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 12, 13, 16
38	VŠ	2	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 15
39	SŠ	13	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14
40	SŠ	22	1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 14, 15
41	SŠ	20	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 17
42	SŠ	35	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 15
43	SŠ	39	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 19
44	SŠ	17	1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 15
45	VŠ	5	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14
46	SŠ	23	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 15, 16
47	VŠ	3	1, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 12, 14, 15, 17
48	SŠ	35	1, 2, 3, 4, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14
49	VŠ	2	2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 17
50	SŠ	13	1, 2, 3, 4, 6, 7, 10, 12, 16, 17, 18

Tabulka č. 14 – Přehled metod/aktivit užívaných respondenty v MŠ k rozvoji řečových dovedností

Číslo metody, aktivity	Název metody, aktivity	Počet respondentů	Počet respondentů v %
1	Písničky, básničky, říkanky	49	98
2	Četba před spaním	46	92
3	Komunikační kruh	45	90
4	Vyprávění zážitků	42	84
5	Převyprávění pohádky	41	82
6	Prohlížení knih, komunikace	37	74
7	Individuální rozhovory	35	70
8	Dramatizace	32	64
9	Vytleskávání slov	27	54
10	Popis situace/pracovního postupu	26	52
11	Rozhovory mezi dětmi	25	50
12	Rozpoznání první a poslední hlásky ve slově	23	46
13	Nabalovací pohádky ¹	22	44
14	Sluchové rozlišení – krátké dlouhé slovo	19	38
15	Dechová cvičení	19	38
16	Logopedické říkanky	15	30
17	Artikulační cvičení	14	28
18	Rozvoj jemné a hrubé motoriky	10	20
19	Tvoření rýmů, vymýšlení vlastních příběhů	7	14

7.5 Interpretace zjištěných dat

Testování vybraných sedmi aktivit na rozvoj řečových dovedností dětí ukázalo, že řečové dovednosti u dětí jsou celkem na dobré úrovni. Většina dětí dané aktivity zvládla. Některé děti naprosto samostatně, jiné s dopomocí a jen velmi málo dětí danou aktivitu nezvládlo. Ve výsledcích jednotlivých mateřských škol, nebyl významný rozdíl. Rozdíly byly však zaznamenány mezi výkony jednotlivých dětí.

¹ Pohádky, kde základní text zůstává a „nabaluje“ se další text, například O Kohoutkovi a slepičce. V odborné literatuře se pohádky nazývají kumulativní.

Na základě výzkumu bylo zjištěno, že pedagogové daných mateřských škol používají pouze základní metody/aktivity k rozvoji řečových dovedností: vyprávění, četba, rozhovory (skupinové konverzace) a popis obrázků. Navíc zařazují do programu aktivity: rozpoznání počáteční hlásky (MŠ A), dechová cvičení (MŠ B, MŠ C), rozlišování krátkých a dlouhých slov, určení počtu slabik ve slově (MŠ B) nebo dramatizaci (MŠ A a MŠ D).

Nejlépe děti zvládaly aktivitu **představování**, všechny děti (tab. č. 1, tab. č. 2) uměly říci své jméno, příjmení i adresu.

Také **odpovědi na otázky** k přečtené pohádce (tab. č. 9) zvládly všechny děti. Nicméně pro děti, které pohádku znaly, byly odpovědi na otázky jednodušší.

Řazení podle časové posloupnosti (tab. č. 7) taktéž nedělalo větší potíže. Děti dokázaly uspořádat kartičky od ranního vstávání do doby, kdy jdou spát. Dokázaly také o činnostech během dne vyprávět a jednotlivé kartičky popsat.

Aktivitu, při které měly děti **hledat rozdíly** mezi dvěma kartičkami (tab. č. 11), děti také dobře zvládly. Většinou pracovaly samostatně, 6 dětí potřebovalo mírnou dopomoc. Děti dokázaly kartičky popsat a vysvětlit rozdílné znaky.

Vyhledávání synonymum nebo antonym taktéž nečinilo dětem větší potíže. Nicméně mezi dětmi byly mírné rozdíly v aktivní slovní zásobě. Z antonym (tab. č. 4), bylo pro děti složité najít opak slova zralý. Většina dětí si toto slovo zpočátku nedokázala dát do souvislosti s dalším slovem, ale s přiřazením vhodného podstatného jména dokázaly vytvořit antonymum. Také slovo křivý činilo několika dětem menší obtíže. Synonyma dopadla u dětí ještě o něco hůře (tab. č. 3). Znalost synonymum a antonym je u testovaných dětí na velice dobré (nadprůměrné) úrovni.

Doplňování slov do pohádky byla aktivita, která děti nejvíce zaujala. Tato aktivita pro rozvoj slovní zásoby nebyla uvedena ve výzkumu používaných metod/aktivit. Proto děti měly zpočátku mírné potíže (tab. č. 8). V momentě, kdy děti pochopily systém doplňování, se do činnosti zapojily. Pozornost byla také kladena, aby děti doplňovaly slova ve správném

tvary. Zpočátku děti tvary slov občas zaměňovaly, ale ke konci pohádky již používaly většinou správné tvary.

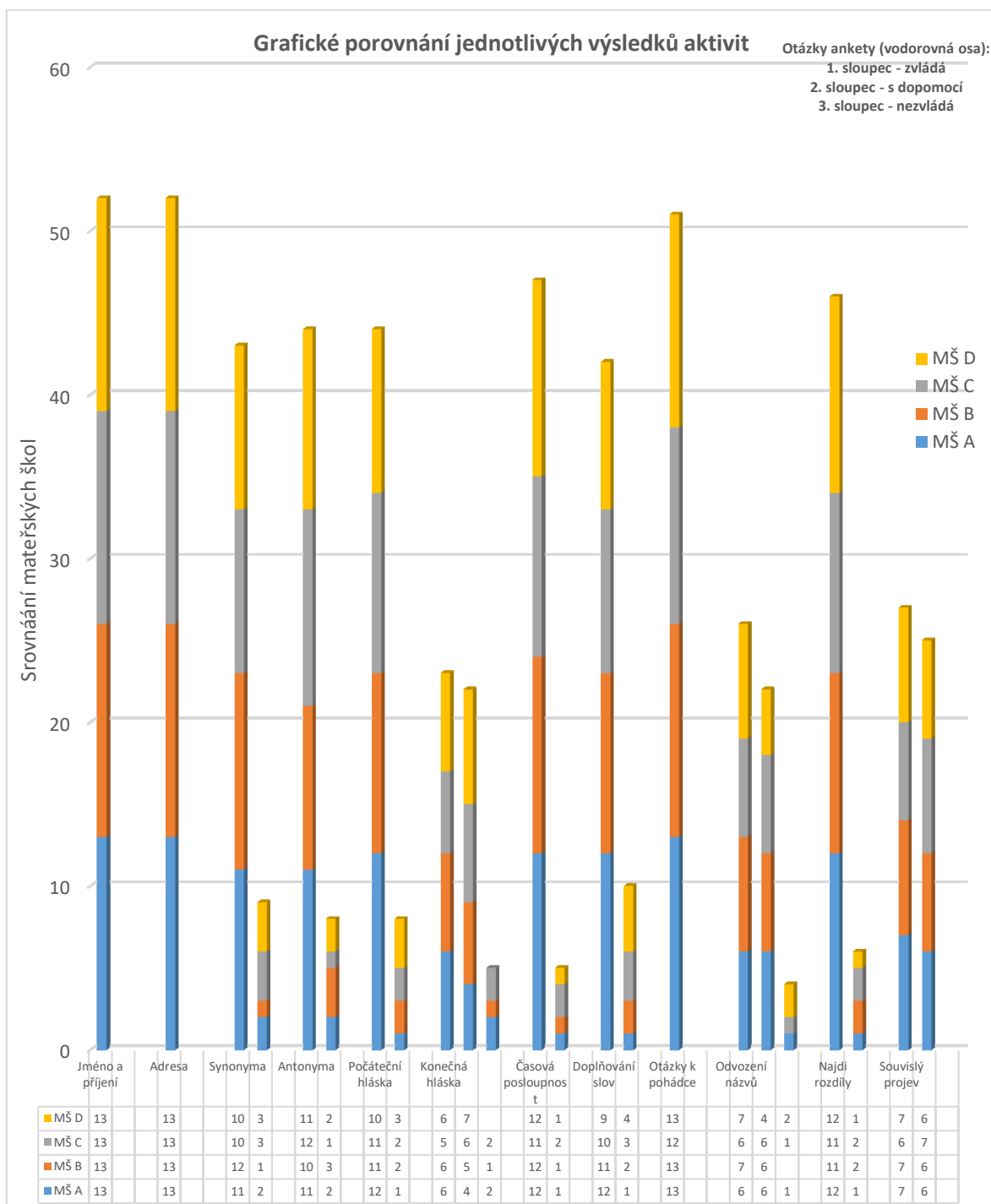
Aktivita odvozování slov patřila k mírně obtížnějším. Nutila děti přemýšlet a vnímat smysl slova. Podobné aktivity opět nezařazují pedagogové v daných mateřských školách. Dětem, kterým činila aktivita potíže, byla poskytnuta dopomoc formou opakování slova. Většina dětí dokázala název odvodit (tab. č. 10). Dalších 16 dětí zvládlo aktivitu s dopomocí a pouze 4 děti danou aktivitu nezvládaly. Patřily sem většinou děti, které měly potíže i se souvislým projevem a byly v řečových dovednostech celkově slabší.

Aktivita rozpoznání první a poslední hlásky ve slově byla pro děti složitější. Rozpoznání počáteční hlásky ve slově zvládaly děti lépe (tab. č. 5). Na rozpoznání poslední hlásky ve slově (tab. č. 6) ovšem potřebovaly děti dopomoc. Jednotlivá slova byla několikrát opakovaně vyslovována a potom hlásku určily. 5 dětí z 52 nedokázalo určit hlásku na konci slova vůbec. Z výzkumu vyplývá, že pedagogové zařazují pouze aktivitu na rozpoznání počáteční hlásky.

Aktivita **souvislý projev** byla pro děti nejsložitější (tab. č. 11). Většina dětí sice dokázala o ročním období souvisle mluvit, ale 25 dětem musely být kladeny doplňující – pomocné otázky, aby byly schopné o daném ročním období mluvit. Z výzkumu vyplývá, že pedagogové zařazují „pouze“ základní metody/aktivity pro rozvoj řečových dovedností, proto dětem souvislý projev činil největší obtíže.

Z uvedených výsledků vyplývá, že předškolní děti nejlépe ovládají pragmatickou rovinu jazyka, konkrétně navázání kontaktu s jinou osobou, představení, sdělení svého jména a bydliště. Také lexikálně-sémantickou rovinu jazyka děti zvládají, konkrétně používání synonym a antonym, řazení obrázků podle časové posloupnosti a hledání rozdílů mezi dvěma obrázky. Foneticko-fonologickou rovinu – rozpoznání počáteční a konečnou hlásku ve slově zvládají děti s dopomocí.

Největší rozpory jsou však v morfologicko-syntaktické rovině jazyka. Děti sice dokáží doplnit vhodná slova do textu, odpovědět na otázky z příběhu, ale v odvození slov a souvislém projevu mají určité rezervy. (obrázek č. 13)

Obrázek č. 13 – Grafické porovnání jednotlivých výsledků aktivit (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

Z anketního zjištění vyplývá, že není zásadní rozdíl mezi středoškolsky vzdělanými pedagogy, s dlouholetou praxí, a pedagogy s vysokoškolským vzděláním a kratší praxí. (tab. č. 13) Z ankety je patrné, že většina pedagogů používá pro rozvoj řečových dovedností pouze základní metody a aktivity. (tab. č. 14)

Většina respondentů rozvíjí řečové dovednosti klasickým způsobem běžným při práci v mateřské škole, například: osvojování básniček, říkanek, písniček, komunikační kroužky, převyprávění pohádek, vyprávění zážitků nebo četba před spaním. Tyto aktivity jsou základním pilířem pro rozvoj řečových dovedností dětí, protože děti se při těchto aktivitách učí základním pravidlům komunikace, učí se vnímat text a následně ho převyprávět, a také samostatně a smysluplně komunikovat.

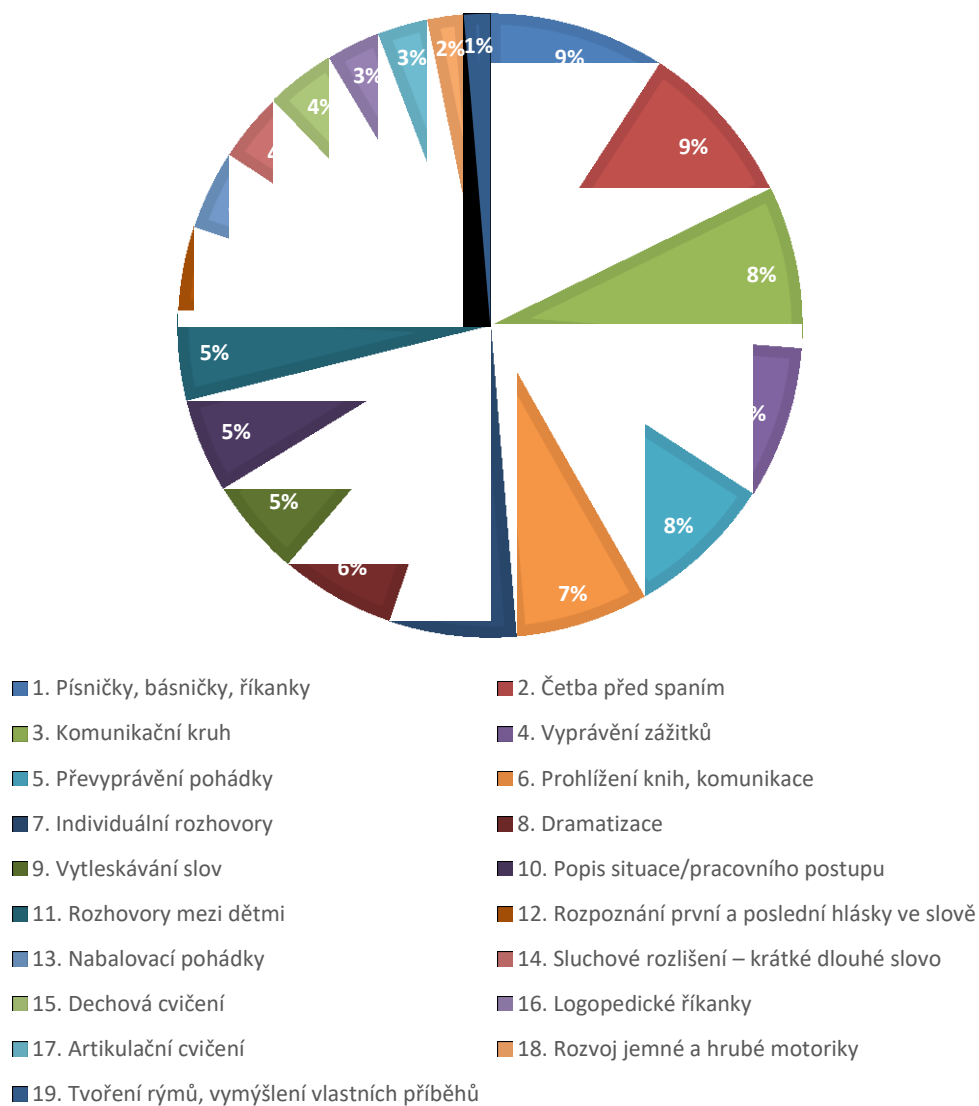
Méně než polovina respondentů zařazuje dechová cvičení, která jsou důležitá pro správné hospodaření s dechem a rozpoznání počáteční a konečné hlásky ve slově, což děti připravuje na osvojování čtení a psaní.

Logopedické říkanky zařazuje podle výsledků ankety pouze třetina pedagogů, i přesto, že jsou velice důležité pro kvalitu řečového projevu.

Naprostá menšina respondentů využívá pro rozvoj řečových dovedností cvičení motorická, v tomto případě cíleně cvičení artikulační, a cvičení na rozvoj jemné a hrubé motoriky.

Pouze 1 % respondentů, konkrétně 7, odpovědělo, že při své práci zařazuje náročnější aktivity, např.: tvoření rýmů, vymýšlení příběhů.

VÝSLEDKY METOD / AKTIVIT UŽÍVANÝCH V MŠ PRO ROZVOJ ŘEČOVÝCH DOVEDNOSTÍ DĚTÍ

Obrázek č. 14 – Výsledky metod/aktivit užívaných v MŠ pro rozvoj řečových dovedností dětí (Zdroj: vlastní zpracování, 2017)

7.6 Návrh způsobu podpory rozvoje komunikačních dovedností u dětí předškolního věku

Na základě odborné literatury, absolvování vysokoškolského studia a dosavadní praxe byl navržen způsob podpory rozvoje řečových dovedností u dětí předškolního věku. Aby bylo vzdělávání a rozvíjení řečových dovedností efektivní, je nesmírně důležité, aby pedagog cíleně volil vhodné metody práce a aktivity. Aktivity by na sebe měly navazovat a jejich obtížnost by měla gradovat. Takto promyšlená práce probíhající od začátku předškolní docházky až do nástupu dítěte do základní školy vede u dětí k osvojení očekávaných kompetencí z oblasti komunikačních dovedností. Aby mohl pedagog efektivně a cíleně s dětmi pracovat, musí být se všemi těmito metodami a aktivitami seznámen, musí s nimi umět pracovat, umět je vhodně zařadit a postupně zvyšovat jejich náročnost. Proto jsem se rozhodla sepsat metodický plán pro rozvoj řečových dovedností dětí předškolního věku, který bude vycházet z faktů zjištěných v rámci mého výzkumu. Metodický plán by mohl obsahovat některé kapitoly mé diplomové práce, které byly zpracovány podle různé odborné literatury. Tento plán by posloužil pedagogům, nebo by si podle něj vytvořili svůj *postupný plán činností a aktivit* pro postupný rozvoj řečových dovedností dětí po celou dobu předškolního vzdělávání.

- Pro organizaci vzdělávání by mohla být využita kapitola: *Školní připravenost z oblasti komunikační kompetence.*
- Pro rozvoj řečových dovedností jsou využitelné kapitoly: *Metody rozvíjení komunikačních schopností a Podpora komunikační a jazykové kompetence v MŠ.*

Na základě vytvoření metodického plánu pro rozvoj řečových dovedností dětí v předškolním vzdělávání by se mohla práce pedagoga zefektivnit a tím posílit řečové dovednosti dětí.

- 1. Návrh plánu pro cílený rozvoj sluchového vnímání a diferenciac**
- 2. Návrh plánu pro cílený rozvoj souvislého vyjadřování**

Věk dítěte	Název metody/aktivity	Popis metody/aktivity	Pomůcky	Příklady aktivit
3 – 4	Literatura, četba, poslech pohádek, osvojování básniček, říkadel, zařikáadel	Kumulativní pohádky, pohádky, kratší příběhy, říkadla, říkadla pro činnost, básničky, Kumulativní písničky, písničky s pohybem, zařikáavdla	Leporelo říkadel, knihy, ozvučná dřívka, klavír, pomůcky k dramatizaci	Kumulativní pohádky: O Kouhoutkovi a slepičce, O Koblížkovi, Boudo, budko, O Veliké řepě Pohádky: O víle Amálce (Čtvrtek, 2013), Rumcajsova loupežnická knížka (Čtvrtek, 2007) Říkaneky s pohybem: Čáp ztratil čepičku, Kolo, kolo mlýnský, Zajíček ve své jamce, Zlatá brána Lidové písně: Pec nám spadla, Cibulka, Běží liška k Táboru, Šla Nanyňka do zelí, Šel zahradník do zahrady, To je zlaté posvícení – například ze zpěvníku Já, písnička (Jánský) Kumulativní písničky: Krávy, krávy, jak si vlastně povídáte, Když jsem já sloužil Básničky: například z knih (Šottnerová, (2005, 2006, 2007) Říkadla: například z knihy Dětem (Lada, 2012) Říkadla pro činnost: Bábovičko, poved' se mi Tanečky: například z knihy Pohybové činnosti (Dvořáková, 2009) Zařikáavdla: Čáry, máry pod kočáry
	Rozvoj slovní zásoby	Vyjmenování, vytleskávání osob, zvířat, věcí	Ozvučná dřívka, kartičky s obrázky, fotky	Aktivita: Na návštěvě v ZOO jsme viděli (Bytešníková,2012) různé modifikace aktivity
	Dechová cvičení	Ovládnání délky a síly nádechu	Flétna, foukání do peříčka	Příklady cvičení (Bytešníková, 2012, s. 126 – 127) Aktivita: Voňavé pexeso (Bytešníková, 2012) + různé modifikace aktivity
	Vyprávění zážitků, příběhů – časová posloupnost	Samostatný projev dítěte, případně doplňující otázky pedagoga	Fotky, obrázky	Aktivita: vyprávění zážitků
	Artikulační cvičení	Rozvoj hybnosti rtů	Obrázek kapra	Aktivita: Hra na kapříka (Bytešníková, 2012)
	Hrubá motorika	Rozvoj pohybových dovedností Rozvoj smyslu pro rytmus	Pomůcky ke cvičení, šátky	Překážkové dráhy, prolézačky, chůze v terénu Aktivita: Kouzelný šátek (Bytešníková, 2012)

	Jemná motorika	Rozvoj jemné motoriky Seznámení s nácvičkou držení tužky	Korálky, tkaničky, skládačky, stavebnice velké formáty papíru, písek, mouka	Aktivita: stříhání nůžkami, lepení lepidlem, stavění ze stavebnic Cviky na uvolnění ruky: malování štětcem, malování do mouky, písku
4 – 5	Literatura, četba, poslech pohádek, osvojování básniček, říkadél, zařikáadel hádanek, rozpočítáadel a pranostik	Gradace básniček, říkadél, písniček Hádanky, rozpočítadla, pranostiky	Knihy, leporela, ozvučná dřívka, klavír, pomůcky k dramatizaci	Pohádky: O Smolíčkovi, O Budulínkovi, Červená karkulka, O perníkové chaloupce, O Zlatovlásce Pohádky: Mach a Šebestová (Macourek, 2001), Bob a bobek (Jiránek, 2014), Knížka Ferdy Mravence (Sekora, 2015) Básničky: například z knih Šottnerová (2005, 2006, 2007) Písničky: lidové, umělé: například ze zpěvníku Já, písnička (Jánský) Říkadla: například z knih (Šottnerová, (2005, 2006, 2007) Tanečky: například z knihy Pohybové činnosti (Dvořáková, 2009) Rozpočítáadla: Ententýky, dva špalíky, Plave mýdlo po Vltavě) Hádanky: například z knih Šottnerová, (2005, 2006, 2007) Pranostiky: například z knih Šottnerová, (2005, 2006, 2007)
	Rozvoj slovní zásoby	Osvojování synonym a antonym	Kartičky, zvuky	Aktivita: Jak je to opačně (Bytešnicková, 2012) Aktivita: Řekni to jinak
	Dechová cvičení	Upevnění předchozích aktivit Nácvik správného dýchání nosem	Pomůcky k daným aktivitám	Příklady cvičení (Bytešnicková, 2012, s. 126 – 127) Aktivita: Krmení medvídky (Bytešnicková, 2012) Aktivita: Magický nápoj (Bytešnicková, 2012)
	Vyprávění zážitků, příběhů – časová posloupnost	Reprodukce pohádek, příběhů, zážitků pomocí vizuální předlohy – skládání jednoduchého příběhu – nácvik dokončení pohádky	Kartičky s obrázky	Aktivita: Co jsi prožil/a o víkendu? Aktivita: Jak šla za sebou pohádka Aktivita: Jak pohádka skončí? (Kutálková, 1996)
	Rozvoj představivosti, fantazie	Dítě samo vymýšlí řešení různých situací (případně s doplňujícími otázkami)	Obrázky, dramatizace	Aktivita: Prodlužující věta (Kutálková, 1996) Aktivita: Co bys dělal, kdyby (Kutálková, 1996) Aktivita: Co k sobě patří (Bytešnicková, 2012) Aktivita: Přirovnání (Bytešnicková, 2012)

	pedagoga) Nácvik k přirovnání slov		
Artikulační cvičení	Gradace rozvoje hybnosti rtů rozvoj hybnosti jazyka	Obrázky, zvuky	Aktivita: Hra na kapříka (Bytešníková, 2012) Aktivita: Hra na hlemýždě (Bytešníková, 2012)
Hrubá motorika	Gradace pohybových činností Rozvoj pohybové koordinace a rytmického cítění	Pomůcky pro cvičení, šátky	Překážkové dráhy, prolézačky, chůze v terénu Aktivita – modifikace: Kouzelný šátek (Bytešníková, 2012) Aktivita: Mlýn (Bytešníková, 2012)
Jemná motorika	Gradace rozvoje jemné motoriky Nácvik správného držení tužky	Korálky, tkaničky, skládačky, stavebnice, velké formáty papíru, písek, mouka	Aktivita: stříhání nůžkami, lepení lepidlem, stavění ze stavebnic Cviky na uvolnění ruky: malování štětcem, malování do mouky, písku, zapínání knoflíků Vybrané grafomotorické aktivity (Bytešníková 2012, s. 126-127)
5 – 6	Literatura, četba, poslech pohádek, osvojování básniček, říkadel, zařikáadel hádanek, rozpočítáadel a pranostik	Samostatný projev – uvědomění a následně opravení chyby, samostatné převyprávění pohádek seznámení s bajkami, pověstmi jazykolamy a dobrodružnou literaturou	Knihy Bajky: Začínáme číst – Bajky (Srovátka, 2016) Pověsti: Staré pověsti české – pro děti (Eislerová, 2009) Pohádky: Klasické a moderní Kosprd a telecí (Papoušková, 2013) Dobrodružná literatura: Pipi dlouhá punčocha (Lyngrenová, 2014), Děti z Bulerbynu (Lyngrenová, 2009), Písňe: Tři bratři, Dělání Básničky: například z knih Šottnerová, (2005, 2006, 2007) Jazykolamy: například z metodického portálu (Hublová) Pranostiky: například z knih Šottnerová, (2005, 2006, 2007) Hádky: například z knihy: Český špalíček pohádek, říkadel, hádanek, přísloví a písniček (Motlová, 2016)
	Rozvoj slovní zásoby	Gradace: synonymu a antonym, nadřazených a podřazených slov vymýšlení slov na určitou hlásku	Představy Aktivita: Přiletěl ptáček (Bytešníková, 2012) Aktivita: Vymysli, co nejvíc slov na samohlásku A
	Dechová cvičení	Nácvik správného břišního dýchání	Plyšová hračka

Vyprávění zážitků, příběhů – časová posloupnost	Samostatný (reálný) projev bez nejlépe bez doplňujících otázek pedagoga, skládání příběhů s obrázkovou oporou i bez obrázkové opory	Obrázky, samostatné kreslení příběhu, představy	Aktivita: Vyprávění zážitků Aktivita: Jak to končí (Kutálková, 1996) Aktivita: Jak šla za sebou pohádka Aktivita: Jak pohádka skončí? (Kutálková, 1996)
Rozvoj představivosti a fantazie	Gradace prodlužující věty, přirovnávání slov, seznámení s tvorbou rýmu	Představy	Aktivita: Přirovnání (Bytešníková, 2012) Aktivita: Co k sobě patří (Bytešníková, 2012) Aktivita: Rýmování (Bytešníková, 2012)
Artikulační cvičení	Zdokonalování rozvoje hybnosti rtů gradace rozvoje hybnosti jazyka	Zvuky, představy	Aktivita: Hra na kapříka (Bytešníková, 2012) Aktivita: Hra na hlemýžď (Bytešníková, 2012) Aktivita: Ještěrka (Bytešníková, 2012)
Hrubá motorika	Gradace pohybových činností Rozvoj pohybové koordinace a rytmického citění	Pomůcky pro cvičení, šátky	Překážkové dráhy, prolézačky, chůze v terénu Aktivita – modifikace: Kouzelný šátek (Bytešníková, 2012) Aktivita: Mlýn (Bytešníková, 2012) Aktivita: Kuba řekl
Jemná motorika	Zdokonalování jemné motoriky Důraz na správné držení tužky Zavazování tkaniček	Korálky, tkaničky, skládačky, stavebnice, velké formáty papíru, písek, mouka	Aktivita: stříhání nůžkami, lepení lepidlem, stavění ze stavebnic Cviky na uvolnění ruky: malování štětcem, malování do mouky, písku, zapínání knoflíků Aktivity (Bytešníková 2012, s. 126-127)

Literatura zařazena do metodického plánu pro rozvoj řečových dovedností dětí předškolního věku je uvedena v příloze (viz příloha č. 3. – Doporučená literatura k rozvoji řečových dovedností dítěte předškolního věku)

Věk dítěte	Název metody/aktivity	Popis metody/aktivity	Pomůcky	Příklady aktivit
3 – 4	Vnímání a reprodukce rýmů, pohádek a příběhů	Kumulativní pohádky, pohádky, kratší příběhy, říkadla, říkadla pro činnost, básničky, kumulativní písničky, písničky s pohybem, zaříkávadla	Leporelo říkadel, kniha, ozvučná dřívka, Klavír, pomůcky k dramatizaci	Kumulativní pohádky: O Kouhoutkovi a slepičce, O Koblížkovi, Boudo, budko, O Veliké řepě Pohádky: O víle Amálce (Čtvrtek, 2013), Rumcajsova loupežnická knížka (Čtvrtek, 2007) Říkaný s pohybem: Čáp ztratil čepičku, Kolo, kolo mlýnský, Zajíček ve své jamce, Zlatá brána Lidové písně: Pec nám spadla, Cibulka, Běží liška k Táboru, Šla Nanynka do zelí, Šel zahradník do zahrady, To je zlaté posvícení – například ze zpěvníku Já, písnička (Jánský) Kumulativní písničky: Krávy, krávy, jak si vlastně povídáte, Když jsem já sloužil Básničky: například z knih Šottnerová, (2005, 2006, 2007) Říkadla: například z knihy Dětem (Lada, 2012) Říkadla pro činnost: Bábovičko, poved' se mi Tanečky: například z knihy Pohybové činnosti (Dvořáková, 2009) Zaříkávadla: Čáry, máry pod kočáry
	Artikulační cvičení	Rozvoj hybnosti rtů	Obrázek kapra	Aktivita: Hra na kapříka (Bytešníková, 2012)
	Zařazování podobných slov	Rozlišení podobně znějících slov pomocí sluchového vnímání	Kartičky s obrázky, fotky	Kos – nos, miska – myška, (Bytešníková, 2012)
	Rozvoj vnímání rytmu, slovo	Dítě napodobuje co nejpřesněji pedagoga -rozvoj rytmického citění	Dřívka, vytleskávání, vydupávání, tanec se šátky	Aktivita: Kdo umí napodobit (Bytešníková, 2012) Aktivita: Kolik dáš dílků (Bytešníková, 2012) Aktivita: Kouzelný šátek (Bytešníková, 2012) Aktivita: Mlýn (Bytešníková, 2012)
	Analýza	Vytleskávání slov na slabiky	Ozvučná dřívka Vytleskávání, vydupávání (nejprve s dospělým, poté dítě samo)	Jednoduché: máma – táta slova na samohlásku: auto, opice, ucho, autobus, okno, indián Aktivita: Přiletěl datel (Bytešníková, 2012)

4 – 5	Vnímání a reprodukce rýmů, pohádek, příběhů, hádanek, rozpočítáadel a pranostik	Gradace básniček, říkadel, písniček Hádanky, rozpočítadla, pranostiky	Knihy, leporela, ozvučná dřívka, klavír, pomůcky k dramatizaci	Pohádky: O Smolíčkovi, O Budulínkovi, Červená karkulka, O perníkové chaloupce, O Zlatovlásce Pohádky: Mach a Šebestová (Macourek, 2001), Bob a bobek (Jiránek, 2014), Knižka Ferdy Mravence (Sekora, 2015) Básničky: například z knih Šottnerová, (2005, 2006, 2007) Písničky: lidové, umělé: například ze zpěvníku Já, písnička (Jánský) Říkadla: například z knih Šottnerová, (2005, 2006, 2007) Tanečky: například z knihy Pohybové činnosti (Dvořáková, 2009) Rozpočítáadla: Ententýky, dva špalíky, Plave mýdlo po Vltavě) Hádanky: například z knih (Šottnerová, 2006, 2007, 2015) Pranostiky: například z knih (Šottnerová, 2006, 2007, 2015)
	Artikulační cvičení	Gradace rozvoje hybnosti rtů rozvoj hybnosti jazyka	Obrázky, zvuky	Aktivita: Hra na kapříka (Bytešníková, 2012) Aktivita: Hra na hlemýždě (Bytešníková, 2012)
	Zařazování podobných slov	Gradace – zařazení názvů začínající na souhlásku	Kartičky, zvuky	Pije – bije, pes – ves, mává – dává
	Určování slov pomocí počtu slabik	Pedagog vytleská počet slabik a děti hledají slovo – jednoduché		Aktivita: Přiletěl datel (Bytešníková, 2012) Slova nadřazená, podřazená
	Analýza	Gradace: vytleskávání slov na slabiky, střídání krátkých a dlouhých slov	Obrázky, zvuky	Slova nadřazená: květiny, stromy, zvířata, ovoce, zelenina, pečivo Slova podřazená: sněženka, buk, jelen, jablko, okurka, rohlík Aktivita: Procházka se zvukem (Bytešníková, 2012)
	Hláskování slov	Pedagog hláskuje název objektu na kartičce a dítě podle toho určuje správnou kartičku	Kartičky s obrázky	Aktivita: Najdeš správný obrázek? (Bytešníková, 2012) kočka, pes, kuň – učitelka jedno slovo vyhláskuje a dítě má uhodnout jaké
	Počáteční hlásky	Nejprve jednoduché názvy začínající na samohlásku, poté názvy začínající na souhlásku	Vytleskávání Obrázky	Samohlásky: u-cho, O-la Souhlásky: ssslón (důraz na počáteční hlásku) Aktivita: Pomůžeš najít zvířátkům domeček (Bytešníková,2015)
	Konečná hlásky	Možný nácvik jednoduchá slova – zdůraznění poslední hlásky	Obrázky	Lesss, dechchch, pess Aktivita: Jdeme do pohádky (Bytešníková,2012)

5 – 6	Vnímání a reprodukce rýmů, pohádek, příběhů, bajek, pověstí, jazykolamů, hádanek, pranostik	Samostatný projev – uvědomění a následné opravení chyby, samostatné převyprávění pohádek seznámení s bajkami, pověstmi jazykolamy a dobrodružnou literaturou	Knihy	Bajky: Začínáme číst – Bajky (Srovátka, 2016) Pověsti: Staré pověsti české – pro děti (Eislerová, 2009) Pohádky: Klasické a moderní Kosprd a telecí (Papoušková, 2013) Dobrodružná literatura: Pipi dlouhá punčocha (Lyngrenová, 2014), Děti z Bulerbynu (Lyngrenová, 2009), Písňe: Tři bratři, Dělání Básničky: například z knih Šottnerová, (2005, 2006, 2007) Jazykolamy: například z metodického portálu (Hublová) Pranostiky: například z knih Šottnerová, (2005, 2006, 2007) Hádky: například z knihy: Český špalíček pohádek, říkadel, hádanek, přísloví a písniček (Motlová, 2016)
	Artikulační cvičení	Zdokonalování rozvoje hybnosti rtů gradace rozvoje hybnosti jazyka	Zvuky, představy	Aktivita: Hra na kapříka (Bytešnicková, 2012) Aktivita: Hra na hlemýždě (Bytešnicková, 2012) Aktivita: Ještěrka (Bytešnicková, 2012)
	Procvičování délky slabik Délka slov začínající na hlásku	Zaznamenávání délky slabik pomocí pomůcek Gradace: např. samohláska „O“ – „tlesk,“ „tlesk“ – doplnit vhodné slabiky k získání slova s určitým počtem slabik	Tečky, čáry Triangl – dlouhá hláska ozvučná dřívka – krátká hláska Světelné signály, tleskání	Slova nadřazená, podřazená Modifikace aktivity: Kolik dáš dílků (Bytešnicková, 2012) Slova začínající na samohlásky, souhlásky Modifikace aktivity: Přiletěl datel (Bytešnicková
	Zařazování podobných slov	Jistota v aktivitě – složitá slova	Představy	Gradace aktivity: Najdeš správný obrázek (bez vizuální opory) (Bytešnicková, 2012)
	Analýza	Gradace: vytleskávání slov na slabiky, střídání krátkých a dlouhých slov	Obrázky, zvuky, představy	Gradace aktivity: Přiletěl datel (Bytešnicková, 2012) Gradace aktivity: Procházka se zvukem (Bytešnicková, 2012)
	Hláskování slov	Fixace hlásek	Obrázky, představy, zvuky	Řada slov na souhlásku např. S slon, stůl...
	Počáteční hláska ve slově	Gradace aktivit	Představy	Nadřazená slova, předmětech kolem dětí Aktivita: Ptáček volá na děti (Bytešnicková, 2012)
	Konečná hláska ve slově	Gradace: nácvik konsonantů: m, n, l, r – zdůraznění poslední hlásky	Představy	Komárrr, karneval, Gradace aktivity: Jdeme do pohádky (Bytešnicková, 2012)

8 Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo porovnat řečové dovednosti dětí předškolního věku s očekávanými kompetencemi. Cíl byl naplněn. Na základě prostudované odborné literatury byl vytvořen soubor testovacích aktivit, kterými byla zjišťována úroveň řečových dovedností dětí předškolního věku. Po porovnání s očekávanými kompetencemi bylo zjištěno, že děti zvládají utvořit synonyma, antonyma, vyhledat rozdíly mezi dvěma obrázky, doplňovat vhodná slova do pohádky nebo řadí příběh podle časové posloupnosti. S dopomocí zvládnou rozpoznat počáteční a konečnou hlásku ve slově, odvodit slova. Největší obtíže činí souvislé a samostatné vyjadřování.

Dalším cílem bylo zjistit, jaké metody a aktivity používají pedagogové při své práci k tomu, aby rozvíjeli řečové dovednosti dětí a dosáhli u dětí na konci předškolního vzdělávání očekávaných kompetencí z oblasti řeči a komunikace. Cíl byl naplněn. Na základě ankety pro pedagogy z celé České republiky bylo zjištěno, že většina pedagogů používá „pouze“ základní metody rozvíjení řečových dovedností, jako jsou osvojování písniček, říkanek, básniček, četba před spaním, komunikace v kruhu, vyprávění zážitků nebo rozhovory. Méně než polovina pedagogů zařazuje další činnosti na podporu řečových dovedností, jako jsou například dechová cvičení, rozpoznání počáteční a konečné hlásky ve slově nebo kumulativní pohádky. Jen třetina pedagogů si uvědomuje, že rozvoj řečových dovedností souvisí s celkovým rozvojem dítěte, a proto zařazují aktivity na podporu rozvoje jemné a hrubé motoriky, včetně artikulačních cvičení.

Na základě výsledků výzkumné části byl navržen metodický plán k rozvoji řečových dovedností dětí k přispění a zefektivnění práce pedagogů. Předškolní děti by tím prostřednictvím cílených a promyšlených aktivit získaly kvalitnější předškolní vzdělání nejen z oblasti řeči, ale celkového rozvoje osobnosti dítěte. Pedagogové by mohli s metodickým plánem pro rozvoj řečových dovedností dětí po celé předškolní období pracovat a tím by se zefektivnila práce pedagoga a zkvalitnily řečové dovednosti dětí. Přínosem takto promyšlené a systematické práce pedagogů by byl snazší přechod dětí z mateřské školy do školy základní.

9 Seznam použitých informačních zdrojů

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy. 2. vydání. Brno: Edika, 2015. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-266-0793-9.
- BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. Komunikace dětí předškolního věku. Praha: Grada 2012. ISBN 978-80-247-3008-0
- GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. 2., rozš. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- GEBHARTOVÁ, Vladimíra. Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-854-8
- JECHOVÁ, Šárka. Pohádky a bajky k povídání. Olomouc: Rubico, 2015. Hrátky. ISBN 978-80-7346-187-4.
- KASLOVÁ, Michaela. Předmatematické činnosti v předškolním vzdělávání. Praha: Raabe, c2010. ISBN 978-80-86307-96-1
- KLENKOVÁ, Jiřina a Helena KOLBÁBKOVÁ. Diagnostika předškoláka: správný vývoj řeči dítěte. Brno: MC nakladatelství, 2003. ISBN 80-239-0082-X.
- KLENKOVÁ, Jiřina. Kapitoly z logopedie 1. Brno: Paido. ISBN 80-85931-88-5
- KLENKOVÁ, Jiřina. Logopedie. Praha: Grada 2006. ISBN 80-247-1110-9
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. Dítě a mateřská škola. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1568-1.
- KUTÁLKOVÁ, Dana. Budu správně mluvit chodíme na logopedii. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3687-7
- KUTÁLKOVÁ, Dana. Jak připravit dítě do 1. třídy: obratnost a kresba, smyslové vnímání, řeč a početní představy, výchova, školní zralost a její posouzení. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-3246-6.
- KUTÁLKOVÁ, Dana. Logopedická prevence. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-115-0
- KUTÁLKOVÁ, Dana. Vývoj řeči krok za krokem. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3080-6

- LANGMEIER, Josef, Dana KREJČÍŘOVÁ a Miloš LANGMEIER. Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyziologie. Jinočany: H & H, 1998. ISBN 80-86022-37-4.
- LAŽOVÁ, Ladislava. Mateřská škola komunikuje s rodiči: výměna informací, řešení problémů. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0378-0
- MATĚJČEK, Zdeněk. Co děti nejvíc potřebují. Vyd. 5. Praha: Portál, 2008. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-504-2.
- MÁLKOVÁ, Gabriela a Filip SMOLÍK. Diagnostika jazykového vývoje: diagnostická baterie pro posouzení vývoje jazykových znalostí a dovedností dětí předškolního věku: testová příručka. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4239-7.
- PhDr. Kropáčková Jana Ph.D. Metodický portál. Praha, 21. 10. 2015.
<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/p/20401/SPECIFIKA-PRACE-S-DVOULETYMI-DETMIV-MATERSKE-SKOLE---3-DIL.html/>
- PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ. Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší školy. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.
- PRŮCHA, Jan. Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3603-7.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. 1. vyd. Praha: výzkumný Ústav pedagogický, 2016. ISBN 80-87000-00-5
- SMOLÍK, Filip a Gabriela MÁLKOVÁ. Vývoj jazykových schopností v předškolním věku. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4240-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie, Vývojová psychologie 1. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8

10 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Hodnoticí arch

Příloha č. 2 – Vzor ankety

Příloha č. 3 – Doporučená literatura k rozvoji řečových dovedností dítěte předškolního věku

11 Seznam obrázků

Obrázek č. 1 – Představení dítěte – jméno a příjmení

Obrázek č. 2 – Představení dítěte – adresa

Obrázek č. 3 – Znalost používání synonym

Obrázek č. 4 – Znalost používání antonym

Obrázek č. 5 – Znalost rozpoznání počáteční hlásky ve slově

Obrázek č. 6 – Znalost rozpoznání konečné hlásky ve slově

Obrázek č. 7 – Seřazení podle časové posloupnosti

Obrázek č. 8 – Doplnění vhodných slov do příběhu

Obrázek č. 9 – Práce s textem – odpověď na otázky z textu

Obrázek č. 10 – Odvozování názvů slov

Obrázek č. 11 – Hledání rozdílů

Obrázek č. 12 – Souvislý projev

Obrázek č. 13 – Grafické porovnání jednotlivých výsledků aktivit

Obrázek č. 14 – Výsledky metod/aktivit užívaných v MŠ pro rozvoj řečových dovedností dětí

12 Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Přestavení dítěte – jméno, příjmení

Tabulka č. 2 – Představení dítěte – adresa

Tabulka č. 3 – Znalost používání synonym

Tabulka č. 4 – Znalost používání antonym

Tabulka č. 5 – Rozpoznávání počáteční hlásky ve slově

Tabulka č. 6 – Rozpoznávání konečné hlásky ve slově

Tabulka č. 7 – Seřazení podle časové posloupnosti

Tabulka č. 8 – Doplnování vhodných slov do příběhu

Tabulka č. 9 – Práce s textem – odpověď na otázky z textu

Tabulka č. 10 – Odvozování názvů slov

Tabulka č. 11 – Úroveň zrakové percepce – hledání rozdílů

Tabulka č. 12 – Souvislý projev – charakteristika ročního období

Tabulka č. 13 – Informace o respondentech a metodách/aktivitách užívaných respondenty k rozvoji řečových dovedností

Tabulka č. 14 – Přehled metod/aktivit užívaných respondenty v MŠ k rozvoji řečových dovedností

Příloha č. 1 – Hodnotící arch

Hodnotící arch k diplomové práci

Porovnání řečových dovedností dítěte předškolního věku s očekávanými kompetencemi

Jméno dítěte:

Věk:

MŠ:

Datum:

	zvládá	zvládá s dopomocí	nezvládá
1. Představení (jméno, příjmení) <ul style="list-style-type: none"> • adresa			
2. Kartičky s antonymy a synonymy			
3. Hledání počáteční a konečné hlásky			
4. Seřazení obrázku dle časové posloupnosti			
5. Doplnění slov do příběhu <ul style="list-style-type: none"> • otázky k pohádce • odvození názvů			

6. Najdi rozdíly			
7. Souvislý projev – charakteristika ročního období			

Anketa

Název DP: Porovnání řečových dovedností dítěte předškolního věku s očekávanými kompetencemi

Dosažené vzdělání:

Délka praxe:

Otázka:

„Jakými metodami/aktivitami rozvíjíte v mateřských školách řečové dovednosti dětí, abyste dosáhly očekávaných kompetencí?“

Příloha č. 3 – Doporučená literatura k rozvoji řečových dovedností dítěte předškolního věku

ČTVRTEK, Václav. Rumcajsova loupežnická knížka. 4. vyd., V nakl. Fragment 1. vyd. Ilustroval Radek PILAŘ. Praha: Fragment, 2007. Pohádky pro předškoláky. ISBN 978-80-253-0473-0.

ČTVRTEK, Václav. Říkání o víle Amálce. 7. vyd., (4. samost. vyd.). Ilustroval Václav BEDŘICH. V Praze: Albatros, 2013. Ahoj děti – Dobrou noc. ISBN 978-80-00-03133-0.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. Pohybové činnosti pro předškolní vzdělávání. Praha: Raabe, c2009. Nahlížet – nacházet. ISBN 978-80-86307-94-7.

EISLEROVÁ, Jana. Staré pověsti české. Ilustroval Antonín ŠPLÍCHAL. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0861-5.

JIRÁNEK, Vladimír, Jiří ŠEBÁNEK, Jaroslav PACOVSKÝ a Pavel ŠRUT. Bob a Bobek, králíci z klobouku. Praha: Supraphon, 2014.

LADA, Josef. Dětem. 13. vyd., (8. vyd. zcela přeprac. a rozš.). V Praze: Albatros, 2012. ISBN 9788000029375.

LINDGREN, Astrid. Děti z Bullerbynu. 13. vyd. Přeložil Břetislav MENCÁK, ilustroval Helena ZMATLÍKOVÁ. Praha: Albatros, 2009. ISBN 9788000023724.

LINDGREN, Astrid. Pipi Dlouhá punčocha. 9. vyd. Ilustroval Adolf BORN, přeložil Josef VOHRYZEK, přeložil Dagmar HARTLOVÁ. V Praze: Albatros, 2014. ISBN 9788000038025.

MACOUREK, Miloš, Adolfa Borna a Václava Vorlíčka převyprávěl Pavel Sýkora PODLE STEJNOJMENNÉHO CELOVEČERNÍHO FILMU MILOŠE MACOURKA, [ILUSTROVAL ADOLF BORN a DOSLOV NAPSAL VÁCLAV VORLÍČEK]. Mach, Šebestová a kouzelné sluchátko. Praha: Albatros, 2001. ISBN 9788000010151.

MOTLOVÁ, Milada. Český špalíček pohádek, říkadel, hádanek, přísloví a písniček. Vydání třetí. Ilustroval Vlasta BARÁNKOVÁ. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5111-0.

PAPOUŠKOVÁ, Eva. Kosprd a Telecí: příběh ze školky. Ilustroval Galina MIKLÍNOVÁ. V Praze: Albatros, 2013. ISBN 978-80-00-03105-7.

SEKORA, Ondřej. Knižka Ferdy Mravence. Praha: Knižní klub, 2015. ISBN 978-80-242-5011-3.

SYROVÁTKA, Oldřich. Začínáme číst. Ilustroval Helena ZMATLÍKOVÁ. Praha: Fragment, 2016. ISBN 9788025328477

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar a Dagmar Šottnerová] [ILUSTRACE JITKA TLÁSKALOVÁ. Jaro: [zvyky, obyčeje, náměty, návody, pohádky, příběhy a hry]. Olomouc: Rubico, 2007. ISBN 8073460742.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. Léto a podzim. Ilustroval Jitka TLÁSKALOVÁ. Olomouc: Rubico, 2006. ISBN 80-7346-066-1.

ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. Zima. Ilustroval Jitka TLÁSKALOVÁ. Olomouc: Rubico, 2005. ISBN 80-7346-059-9.